

گزارش فصلی

تحولات اقتصاد ایران

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

پاییز ۱۴۰۰

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۲۰ دی ۱۴۰۰) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	۱. بخش واقعی
۷	۲. قیمت‌ها و تورم
۹	۳. تراز پرداخت‌ها
۱۱	۴. بازار ارز
۱۲	۵. متغیرهای پولی و اعتباری
۱۵	۶. وضعیت مالی دولت
۲۲	۷. بازار سرمایه
۲۴	۸. سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۴۰۰»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۴۰۰ نسبت به بهار ۱۳۹۹ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	بهار ۱۳۹۹	تابستان ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۹	زمستان ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۹	بهار ۱۴۰۰	تابستان ۱۴۰۰	پاییز ۱۴۰۰
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱/۰	۴۱/۸	۴۱/۴	۴۰/۹	۴۱/۳	۴۱/۴	۴۱/۱	۴۰/۹
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۹/۸	۹/۵	۹/۴	۹/۷	۹/۶	۸/۸	۹/۶	۸/۹
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۴/۵	۲۳/۱	۲۳/۷	۲۳/۶	۲۳/۷	۲۲/۱	۲۵/۷	۲۳/۶
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	-۰/۳	۳/۵	۳/۰	۵/۴	۲/۹	۶/۲	۱/۰	-
صنایع و معادن	۷/۰	۶/۰	۷/۳	۱۰/۰	۷/۶	۱/۹	-۵/۳	-
نفت	-۱۰/۷	۱۲/۶	۸/۶	۲۷/۲	۸/۷	۲۳/۳	۷/۴	-
کشاورزی	۴/۶	۳/۹	۴/۹	۴/۱	۴/۳	-۲/۲	-۱/۹	-
خدمات	-۲/۵	۱/۰	-۰/۱	۰/۸	-۰/۲	۷/۳	۴/۲	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۰/۷	۲/۹	۲/۴	۳/۴	۲/۴	۴/۷	۰/۵	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۱۷/۳	-۵/۵	۱/۷	۱۰/۵	۵/۰	-۳/۸	-۱۳/۱	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۱,۹۶۶	۱,۹۴۲	۱,۹۸۶	۲,۱۹۸	۲,۰۲۳	۲,۴۴۰	۲,۴۸۱	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۲۱/۱	۳۰/۶	۴۴/۲	۴۷/۷	۳۶/۴	۴۷/۶	۴۳/۷	۳۵/۲
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۱۸/۰	۳۹/۷	۵۸/۸	۶۷/۵	۴۶/۷	۷۳/۰	۵۸/۹	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۳,۸۶۵	۴,۶۹۳	۶,۰۵۶	۶,۴۲۹	۲۱,۰۴۳	۸,۷۰۲	-	-
صادرات غیرنفتی	۵,۰۷۳	۶,۴۹۹	۸,۰۲۵	۹,۲۰۸	۲۸,۸۰۵	۸,۵۸۲	-	-
واردات کالا	۹,۱۵۰	۱۱,۸۲۴	۱۱,۹۶۳	۱۳,۶۷۶	۴۶,۶۱۲	۱۳,۰۲۵	-	-
تراز حساب کالا	-۲۱۲	-۶۳۲	۲,۱۱۹	۱,۹۶۱	۳,۲۳۶	۴,۲۶۰	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۴,۰۷۷	-۵,۳۲۵	-۳,۹۳۸	-۴,۴۶۸	-۱۷,۸۰۶	-۴,۴۴۲	-	-
تراز حساب جاری	-۶۲۲	-۱,۲۰۶	۱,۱۲۴	-۳	-۷۰۸	۳,۵۳۴	-	-
تراز حساب سرمایه	-۲,۹۰۳	-۹۹۰	-۱,۲۶۷	-۱,۱۵۹	-۶,۳۱۸	-۳,۱۷۴	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۱,۰۰۶	-۸۷۸	-۹۵۰	۱۹۳	-۲,۶۴۱	۶۹۹	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد	۱۶۲,۳۷۶	۲۲۰,۸۶۱	۲۷۲,۹۵۰	۲۴۴,۰۲۷	۲۲۵,۰۵۴	۲۳۳,۸۲۰	۲۶۰,۸۶۷	۲۷۸,۱۳۱
رسمی	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
سامانه نیما (حواله)	۱۴۴,۴۳۰	۱۸۷,۳۶۵	۲۵۱,۹۱۴	۲۴۱,۱۰۶	۲۰۶,۲۰۴	۲۱۷,۵۸۲	۲۲۵,۷۹۷	۲۳۵,۵۸۳
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۳,۸۳۳/۵	۳,۷۲۰/۶	۴,۰۷۵/۴	۴,۵۵۹/۵	۴,۵۵۹/۵	۵,۰۰۹/۰	۵,۱۸۹/۲	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۱۳۲/۹	۱,۲۹۱/۹	۱,۲۶۸/۴	۱,۲۰۳/۰	۱,۲۰۳/۰	۱,۱۳۴/۴	۱,۲۷۳/۵	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۳۹۴/۳	۱۷۲/۷	۱۲۳/۰	-۲۱۹/۴	-۲۱۹/۴	۴۰۸/۲	۳۶/۹	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳,۶۶۹/۱	۳,۶۳۱/۸	۳,۸۳۸/۳	۴,۴۲۷/۲	۴,۴۲۷/۲	۴,۷۹۰/۹	۴,۹۵۶/۳	-
نقدینگی	۲۶,۵۷۱/۷	۲۸,۹۵۸/۹	۳۱,۳۰۰/۲	۳۴,۷۶۱/۷	۳۴,۷۶۱/۷	۳۷,۰۵۴/۰	۴۰,۶۷۶/۰	-
حجم پول	۵,۰۲۰/۵	۶,۰۰۷/۰	۶,۱۷۰/۳	۶,۹۰۹/۶	۶,۹۰۹/۶	۷,۲۶۱/۹	۸,۱۶۴/۹	-
سپرده‌های دیداری	۴,۴۴۲/۵	۵,۴۰۷/۴	۵,۵۲۸/۱	۶,۱۷۴/۶	۶,۱۷۴/۶	۶,۵۴۶/۹	۷,۴۳۷/۸	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۲۱,۵۵۱/۲	۲۲,۹۵۱/۹	۲۵,۱۲۹/۹	۲۷,۸۵۲/۱	۲۷,۸۵۲/۱	۲۹,۷۹۲/۱	۳۲,۵۱۱/۱	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۱,۲۷۰,۶۲۷	۱,۵۹۵,۱۶۰	۱,۴۳۹,۱۲۴	۱,۳۰۷,۶۵۷	۱,۳۰۷,۶۵۷	۱,۱۶۸,۵۹۲	۱,۳۸۶,۴۵۱	۱,۳۱۸,۴۶۷
شاخص مالی	۱,۸۵۵,۱۵۱	۲,۰۸۷,۹۵۷	۲,۰۰۱,۹۳۹	۱,۷۸۲,۰۶۸	۱,۷۸۲,۰۶۸	۱,۶۲۲,۶۷۷	۱,۵۵۸,۷۵۱	۱,۴۰۴,۳۰۴
شاخص صنعت	۱,۱۰۹,۵۳۲	۱,۴۱۵,۰۲۴	۱,۲۶۴,۵۳۲	۱,۱۵۴,۲۵۸	۱,۱۵۴,۲۵۸	۱,۰۲۷,۵۸۹	۱,۲۶۹,۹۹۹	۱,۲۱۸,۳۳۹
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۴۷,۵۹۷	۶۰,۰۳۵	۵۷,۰۵۹	۵۱,۶۰۱	۵۱,۶۰۱	۴۶,۶۶۰	۵۳,۴۲۷	۵۲,۶۹۵

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران و شرکت بورس اوراق بهادار تهران
 * بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

۱. بخش واقعی

گروه صنایع و معادن در گزارش بانک مرکزی در تابستان ۱۴۰۰ معادل منفی ۵/۳ درصد و در نیمه نخست این سال معادل منفی ۱/۹ درصد رشد داشته است. در این گروه زیربخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه بیشترین رشد (۵/۵ درصد) و زیربخش ساختمان کمترین رشد (منفی ۱۶/۹ درصد) را در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ تجربه کردند. در گزارش مرکز آمار گروه صنعت شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود. در گزارش مرکز آمار بیشترین رشد در بین زیرمجموعه‌های زیرگروه صنعت در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ مربوط به زیربخش معدن با رشد ۱۶/۳ درصد است که عامل اصلی آن رشد ۱۸/۳ درصدی استخراج نفت و گاز طبیعی است. پس از زیربخش معدن، زیربخش تأمین آب، برق و گاز طبیعی با رشد ۸/۲ درصدی در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ قرار دارد. در این گزارش، زیرگروه صنعت رشد ۳/۸ درصدی در نیمه نخست سال داشته که اختلاف ۱/۹ واحد درصدی با گزارش بانک مرکزی (۱/۹ درصد) دارد.

گروه خدمات در گزارش بانک مرکزی در تابستان سال جاری رشد ۴/۲ درصد و در نیمه نخست سال رشد ۵/۷ درصد را ثبت کرده است. در این گروه زیرمجموعه فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی بیشترین رشد (۳۰/۷ درصد) را در نیمه نخست سال داشته و فعالیت‌های مالی و بیمه رشد منفی ۱۱/۶ درصد را در همین مدت تجربه کرده است. این در حالی است که فعالیت‌های مالی و بیمه در سال ۱۳۹۹ رشد ۸/۷ درصدی را به ثبت رسانده بود. علاوه بر این، رشد زیربخش‌های فعالیت‌های مربوط به تأمین جا و غذا، بهداشت و مددکاری اجتماعی و اطلاعات و ارتباطات قابل توجه بوده و به ترتیب ۲۷/۹ درصد، ۲۱/۶ درصد و ۱۵/۹ درصد در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ رشد داشته‌اند. در گزارش مرکز آمار، بخش خدمات در فصل تابستان و نیمه نخست سال ۱۴۰۰ به ترتیب با رشد‌های ۵/۱ درصد و ۴/۸ درصد همراه بوده است که ناشی از رشد مثبت تمام زیربخش‌های این گروه است. در این بین بیشترین رشد در نیمه نخست سال مربوط به زیربخش خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی (۲۳/۸ درصد) بوده و زیربخش واسطه‌گری‌های مالی رشد اندک ۱/۵ درصدی را تجربه کرده است. این در حالی است که رشد زیربخش فعالیت‌های مالی و بیمه (واسطه‌گری‌های مالی) در گزارش بانک مرکزی منفی بوده است.

از سوی دیگر نرخ رشد اقتصادی گروه کشاورزی در گزارش بانک مرکزی منفی ۲/۰ درصد و در گزارش مرکز آمار منفی ۴/۳ درصد در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ گزارش شده است. طبق گزارش بانک مرکزی، رشد منفی این بخش عمدتاً به خشکسالی و کاهش ۱۱/۳ درصدی تولید محصولات زراعی برمی‌گردد. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی فصول مختلف سال ۱۳۹۹، دو فصل نخست سال ۱۴۰۰ و نیمه‌های نخست هر دو سال را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش بانک مرکزی نشان می‌دهد.

جدیدترین آمار منتشرشده حساب‌های ملی سال ۱۴۰۰ از سوی بانک مرکزی از رشد مثبت اقتصادی کشور در هر دو فصل اول و دوم و تبعاً در نیمه نخست این سال حکایت دارد. در فصل تابستان سال ۱۴۰۰، رشد دو بخش «کشاورزی» و «صنایع و معادن» منفی بوده و رشد گروه‌های «نفت» و «خدمات» مثبت رقم خورده است. در گزارش مرکز آمار نیز رشد مثبت اقتصادی در دو فصل ابتدایی و نیمه نخست سال ۱۴۰۰ به ثبت رسیده است. باید توجه داشت که گزارش مرکز آمار به قیمت‌های بازار محاسبه شده و گزارش بانک مرکزی به قیمت پایه ارایه شده است. در عین حال تفاوت‌هایی در نحوه دسته‌بندی فعالیت‌های اقتصادی بین این دو گزارش وجود دارند. علاوه بر این، جهت محاسبه به قیمت ثابت در گزارش بانک مرکزی سال پایه ۱۳۹۵ در نظر گرفته شده و در گزارش مرکز آمار ایران از سال پایه ۱۳۹۰ استفاده شده است.

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل ارزش افزوده ایجادشده (به قیمت جاری) در اقتصاد کشور در تابستان ۱۴۰۰ بالغ بر ۱۷,۵۷۰/۱ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ از رشد اقتصادی ۱/۰ درصدی حکایت دارد. بخش عمده رشد اقتصادی تابستان ۱۴۰۰ مربوط به بخش خدمات با سهم از رشد ۲/۱ واحد درصدی بوده است.

سهم از رشد بخش نفت نیز ۰/۵ واحد درصد محاسبه شده است. رشد ۴/۲ درصدی گروه خدمات در فصل تابستان ۱۴۰۰ و رشد ۵/۷ درصدی این بخش در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بیانگر بازایی این بخش از تبعات منفی شیوع ویروس کرونا است. رشد اقتصادی بدون نفت نیز در فصل تابستان سال ۱۴۰۰ معادل ۰/۵ درصد و در شش ماهه نخست این سال معادل ۲/۴ درصد برآورد شده است. از طرف دیگر و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در تابستان ۱۴۰۰ بالغ بر ۲۰,۳۳۹ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ از رشد ۴/۲ درصدی حکایت دارد. در گزارش مرکز آمار ایران، رشد اقتصادی بدون نفت در این فصل ۳/۳ درصد عنوان شده است. طبق گزارش بانک مرکزی، گروه نفت که در تمام فصول سال ۱۳۹۸ و فصل نخست سال ۱۳۹۹ رشد منفی را تجربه کرده بود، از تابستان سال ۱۳۹۹ به این سو با رشد قابل توجه ارزش افزوده مواجه شد، اگرچه رشد این بخش در فصل تابستان ۱۴۰۰ کمتر از فصل بهار و معادل ۷/۴ درصد بوده است. به عبارت دیگر به نظر می‌رسد تولید نفت ایران که پس از پیروزی حزب دموکرات در انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا جهش قابل توجهی داشت، بدون حصول توافق نهایی با آمریکا امکان رشد بیشتر از این نخواهد داشت و احتمالاً در فصول آینده شاهد متوقف شدن رشد این بخش خواهیم بود. در گزارش مرکز آمار نیز روند مشابهی برای زیرمجموعه استخراج نفت و گاز طبیعی در گروه معدن مشاهده می‌شود و رشد ۲۷/۵ درصدی آن در سه ماهه اول سال ۱۴۰۰ به رشد ۱۰/۰ درصدی در سه ماهه دوم این سال تقلیل یافته است.

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

سهم از رشد در تابستان ۱۴۰۰	۱۴۰۰				۱۳۹۹				سهم از رشد در تابستان ۱۴۰۰
	نیمه نخست	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	نیمه نخست	تابستان	
گروه کشاورزی	-۰/۴	-۲/۰	-۲/۲	۴/۳	۴/۱	۴/۹	۴/۱	۳/۹	۴/۶
گروه نفت	۰/۵	۱۵/۱	۷/۴	۸/۷	۲۷/۲	۸/۶	-۰/۱	۱۲/۶	-۱۰/۷
گروه صنایع و معادن	-۱/۲	-۱/۹	-۵/۳	۷/۶	۱۰/۰	۷/۳	۶/۵	۶/۰	۷/۰
گروه خدمات	۲/۱	۵/۷	۴/۲	-۰/۲	۰/۸	-۰/۱	-۰/۷	۱/۰	-۲/۵
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)	-	۲/۴	۰/۵	۲/۴	۳/۴	۲/۴	۱/۹	۲/۹	۰/۷
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	۱/۰	۳/۳	۱/۰	۲/۹	۵/۴	۳/۰	۱/۸	۳/۵	-۰/۳

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نیمه نخست سال ۱۴۰۰ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

سایر اقلام می‌شود. در این گزارش رشد تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ مثبت ۹/۰ درصد بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ساختمان رشد منفی ۱۶/۲ درصدی را تجربه کرده است. دسته سایر نیز در این مدت کاهش ۲/۷ درصدی را به ثبت رسانده است. افزایش تشکیل سرمایه در بخش ماشین‌آلات به دلیل افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و همچنین رشد تولید کالاهای سرمایه‌ای داخلی بوده است. از طرفی، رشد منفی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به شکل ساختمان هم در بخش خصوصی و هم در بخش دولتی به وقوع پیوسته است. در گزارش مرکز آمار اما رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ماشین‌آلات در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ مثبت ۳/۸ درصد و در بخش ساختمان مثبت ۷/۱ درصد عنوان شده است. به این ترتیب در گزارش مرکز آمار، کل تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ نه تنها به قیمت‌های ثابت کاهش نیافته، بلکه رشد ۵/۴ درصدی را تجربه کرده است. عملکرد تجارت خارجی کشور در گزارش بانک مرکزی از افزایش قابل توجه همزمان صادرات و واردات کالاهای و خدمات (رشدی به ترتیب ۱۵/۰ درصدی و ۲۴/۳ درصدی) در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ حکایت دارد. این در حالی است که صادرات و واردات کالاهای و خدمات در گزارش مرکز آمار به ترتیب دارای رشدی ۱۸/۲ درصدی و ۱۰/۵ درصدی است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

داده‌های مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهند که روند کاهشی مصرف بخش خصوصی که به افت مستمر رفاه خانوار منجر شده بود، از فصل چهارم سال ۱۳۹۹ متوقف شد. رشد مصرف بخش خصوصی که در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل منفی ۲/۲ درصد بود، در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ به ۳/۳ درصد رسید. روند تغییرات مصرف خصوصی در گزارش مرکز آمار مشابه بانک مرکزی است، به نحوی که در گزارش مرکز آمار نیز کاهش مصرف خصوصی از زمستان سال ۱۳۹۹ متوقف شده و پس از آن با آهنگی فزاینده افزایش یافته است، اگرچه در گزارش مرکز آمار، مصرف خصوصی در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ رشد قابل توجه ۱۲/۰ درصدی را تجربه کرده است. رشد مصرف دولتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ نیز در هر دو گزارش مثبت بوده است (۳/۴ درصد در گزارش بانک مرکزی و ۵/۱ درصد در گزارش مرکز آمار). طبق گزارش بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نیمه نخست سال ۱۴۰۰، برخلاف سال ۱۳۹۹، منقبض شده و رشد منفی ۸/۹ درصدی را تجربه کرده است. این کاهش سرمایه گذاری در فصل دوم سال شدیدتر بوده است (۱۳/۱ درصد). تا پیش از این در گزارش‌های بانک مرکزی، تشکیل سرمایه به دو گروه ساختمان و ماشین‌آلات تقسیم‌بندی می‌شد، در حالی که در گزارش اخیر دسته سومی تحت عنوان «سایر تشکیل سرمایه» اضافه شده که شامل هزینه‌های تحقیق و توسعه، اکتشاف معادن، اشیاء گران‌بها و

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

	۱۳۹۹			۱۴۰۰	
	نیمه نخست	سال	بهار	تابستان	نیمه نخست
مصرف خصوصی	-۲/۲	-۰/۵	۲/۱	۴/۴	۳/۳
مصرف دولتی	۷/۷	-۱/۱	۰/۰	۶/۵	۳/۴
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۳/۶	۵/۰	-۳/۸	-۱۳/۱	-۸/۹
ماشین‌آلات	-۰/۶	۳/۱	۱۴/۶	۵/۰	۹/۰
ساختمان	۵/۳	۶/۸	-۱۰/۳	-۲۱/۴	-۱۶/۲
سایر	۳/۲	-۱۱/۸	-۳/۵	-۱/۹	-۲/۷
خالص صادرات کالاهای و خدمات	-۲۷/۱	-۱۰/۴	۳۵/۶	-۱/۴	۱۵/۰
صادرات کالاهای و خدمات	-۳۷/۲	-۲۸/۷	۳۰/۵	۱۹/۴	۲۴/۳
واردات کالاهای و خدمات	۰/۷	۱/۸	۷/۳	۱/۲	۴/۰
تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)					

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نیمه نخست سال ۱۴۰۰ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

سرمایه‌گذاری

جهت بهره‌برداری، شامل پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد و توسعه‌ای، در هشت ماه ابتدایی سال ۱۴۰۰ معادل ۴,۶۸۲ واحد بوده که ۱/۷ درصد بیشتر از دوره مشابه سال قبل است و سرمایه مربوط به این پروانه‌های بهره‌برداری رشد ۱۴/۲ درصدی را تجربه کرده و به ۱,۵۷۴/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. جدول ۳ سرمایه پیش‌بینی‌شده برای جوازهای تأسیس صادره و همچنین سرمایه محقق‌شده در پروانه‌های بهره‌برداری مجوز داده‌شده در بخش صنعت را نشان می‌دهد.

جدول ۳- سرمایه مجوزهای صادرشده (هزار میلیارد ریال)

	هشت ماهه نخست ۱۳۹۹	هشت ماهه نخست ۱۴۰۰	درصد تغییر
پیش‌بینی برای جوازهای تأسیس	۳,۴۱۵/۰	۸,۴۴۴/۵	۱۴۷/۳
پروانه بهره‌برداری	۱,۳۷۸/۷	۱,۵۷۴/۱	۱۴/۲

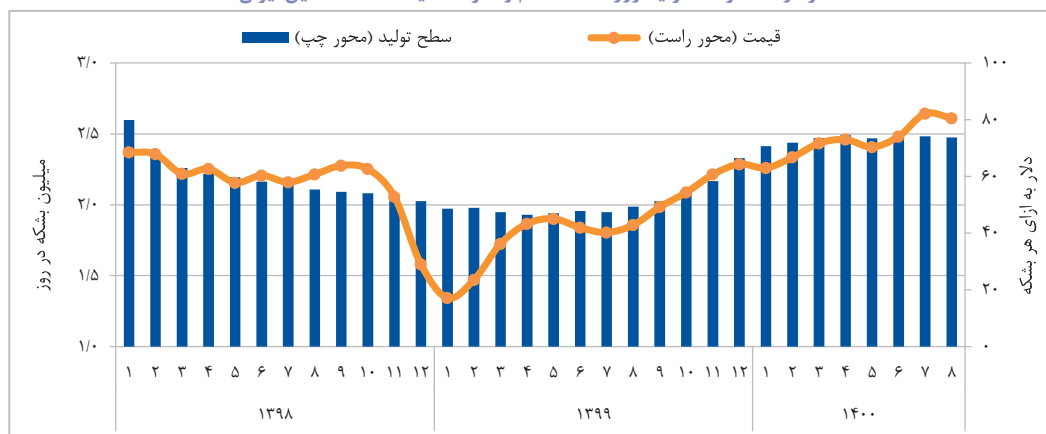
مأخذ: گزارش وضعیت شاخص‌های صنعت، معدن و تجارت در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۰، وزارت صنعت، معدن و تجارت

نفت

معمولاً تخمینی از این مقدار اعلام می‌کند. بر این اساس، صادرات نفت ایران در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط حدود ۱/۲ میلیون بشکه در روز بوده است. البته بازه این تخمین‌ها بسیار گسترده و بین ۴۰۰ هزار بشکه در روز تا ۱/۵ میلیون بشکه در روز است که نشان از دشواری ردیابی تانکرهای نفت دارد. این بازه در ماه اوت ۲۰۲۱ (تقریباً مطابق با مرداد ۱۴۰۰) بین ۳۰۰ هزار بشکه در روز تا ۷۵۰ هزار بشکه در روز برآورد شده بود. صادرات نفت ایران در سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز نیز رسیده بود. اما به مرور و به ویژه پس از روی کار آمدن دولت جدید در آمریکا و گسترش واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا، این رقم در حال بهبود است. با این حال خریدار عمده نفت ایران چین است و فارغ از دریافت تخفیف قابل توجه در قیمت نفت ایران، وضعیت پرداخت یا عدم پرداخت وجوه مربوطه چندان مشخص نیست. قیمت نفت خام سنگین ایران که در طول سال ۱۳۹۸ عمدتاً بیش از ۶۰ دلار به ازای هر بشکه بود، در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و افت تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و حتی در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق گزارش اوپک قیمت نفت سنگین ایران در سال ۲۰۲۰ به طور متوسط معادل ۳۸/۰ دلار به ازای هر بشکه بوده است. پس از واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا، قیمت نفت به مرور افزایش یافت، به نحوی که قیمت نفت سنگین ایران در ماه نوامبر ۲۰۲۱ (تقریباً مطابق با آبان ۱۴۰۰) به ۸۰/۵ دلار به ازای هر بشکه بالغ شد. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

بخش نفت که در سال‌های گذشته یکی از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود و بخش قابل توجهی از درآمدهای دولت را تشکیل می‌داد، در پی شرایط خاص تحریمی کشور تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ نقش کم‌رنگی در اقتصاد ایران داشته است. بر اساس گزارش مقدماتی بانک مرکزی در فصل تابستان ۱۴۰۰، سهم گروه نفت از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری به رقم ۶/۲ درصد رسیده و نسبت به فصل مشابه سال قبل با رشد ۱/۸ واحد درصدی روبه‌رو شده است. البته این رقم در ساهای ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۳/۵ درصد، ۱۳/۰ درصد و ۷/۴ درصد بود. به بیان دیگر اگرچه از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ تا فصل نخست سال ۱۴۰۰ سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی روندی صعودی داشت، اما همچنان فاصله قابل توجهی با روند تاریخی خود دارد و به نظر می‌رسد با فرض ثبات شرایط فعلی، امکان افزایش بیشتر این سهم در فصول آینده فراهم نباشد. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه نوامبر ۲۰۲۱ (تقریباً مطابق با آبان ۱۴۰۰)، به ۲/۵ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل رشد ۲۴/۶ درصدی و نسبت به ماه مشابه دو سال قبل رشد ۱۷/۴ درصدی را نشان می‌دهد. آمار صادرات نفتی در یکی دو سال اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی داخلی یا خارجی از آن منتشر نمی‌شود. با این حال خبرگزاری رویترز به نقل از برخی منابع از جمله شرکت بین‌المللی انرژی اس‌وی‌بی^۱ و با استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کپلر (Kpler)

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

مسکن

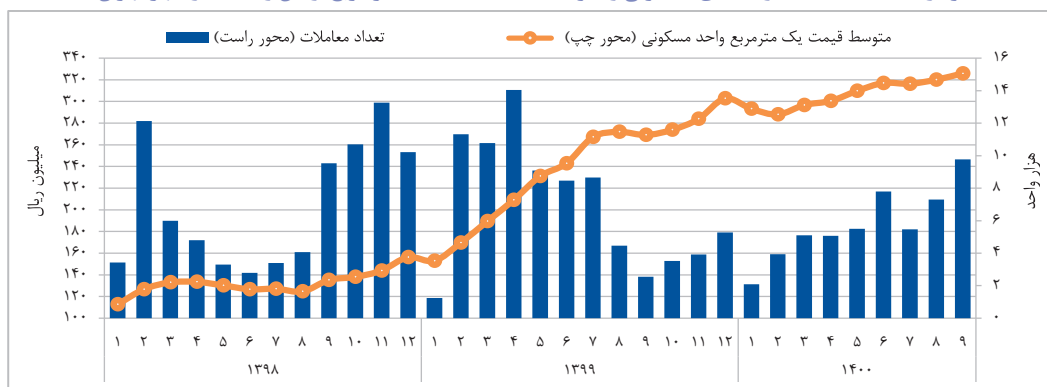
به انتهای سال ۱۳۹۹ تنها ۴/۷ درصد گزارش شد، به گونه‌ای که در شهریورماه سال ۱۴۰۰ متوسط قیمت یک مترمربع از واحدهای مسکونی معامله‌شده در شهر تهران حدود ۳۱۷ میلیون ریال بود. این رقم البته رشد ۳۰/۵ درصدی را در مقایسه با ماه مشابه سال قبل نشان می‌داد. در فصل پاییز، متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی معامله‌شده در شهر تهران روند صعودی ملایم خود را حفظ کرد و در آذرماه سال جاری نسبت به اسفندماه سال ۱۳۹۹ با رشد ۷/۷ درصدی به حدود ۳۲۶ میلیون ریال رسید که نسبت به ماه مشابه سال قبل رشد ۲۱/۱ درصدی داشته است. این رقم البته ۱۴/۱ واحد درصد کمتر از رشد

بازار مسکن شهر تهران در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ با ثبات نسبی قیمت‌ها و کاهش قابل توجه معاملات مواجه بود، اگرچه در پاییز تا حدی رونق به معاملات مسکن بازگشت. در اسفندماه سال ۱۳۹۹ متوسط قیمت یک مترمربع از واحدهای معامله‌شده در شهر تهران به حدود ۳۰۳ میلیون ریال رسید که رشد خیره‌کننده ۹۳/۷ درصدی را در مقایسه با ماه مشابه سال قبل از آن نشان می‌داد. با این وجود، در پایان نیمه نخست سال ۱۴۰۰ رشد قیمتی در این بازار نسبت

قابل توجهی داشته است. حدود ۵۸/۰ درصد از معاملات بازار مسکن شهر تهران در آذرماه سال ۱۴۰۰ برای واحدهای کوچک‌تر از ۸۰ مترمربع به ثبت رسیده که از افزایش سهم معاملات واحدهای کوچک‌تر از ۸۰ مترمربع در مقایسه با ماه‌های گذشته حکایت دارد. در عین حال قیمت هر متر مربع ۶۱/۹ درصد از واحدهای مسکونی معامله‌شده کمتر از میانگین قیمت هر متر مربع واحد مسکونی شهر تهران بود، اگرچه بیش از نیمی از واحدهای مسکونی معامله‌شده ارزشی بیش از ۲۰ میلیارد ریال داشتند. نمودار ۲ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات را از ابتدای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

سطح عمومی قیمت‌ها (نرخ تورم) است و حکایت از رشد منفی قیمت واقعی مسکن در شهر تهران دارد. در آذرماه سال جاری، ۹,۷۷۲ معامله در بازار مسکن شهر تهران به ثبت رسید که حدود چهار برابر ماه مشابه سال قبل بود و رشد ماهانه قابل توجه ۳۳/۸ درصدی را ثبت کرد. با توجه به این که در دو سال گذشته رشد قیمت مسکن بسیار بیشتر از رشد شاخص بهای اجاره بود و منجر به برهم خوردن نسبت رهن به قیمت مسکن شده بود، با افزایش چشمگیر شاخص بهای اجاره در ماه‌های اخیر مجدداً نسبت رهن به قیمت مسکن به حالت سابق نزدیک شده و به نظر می‌رسد این مهم بر رونق معاملات تأثیر

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت یک متر مربع از این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

است. این رقم برای مردان و زنان تحصیل کرده به ترتیب برابر ۱۰/۱ درصد و ۲۲/۶ درصد ثبت شده است. در پاییز ۱۴۰۰ سهم افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل شاغلان با افزایش ۰/۸ واحد درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل به ۲۵/۸ درصد بالغ شده و سهم آنها در میان بیکاران با رشد ۲/۱ واحد درصدی به ۴۲/۳ درصد رسیده است.

در گزارش مرکز آمار، به برآورد کل جمعیت دارای تحصیلات عالی و تغییرات آن اشاره نشده است، اگرچه افزایش همزمان سهم آنها در میان بیکاران و شاغلان نشانه‌ای از افزایش سهم جمعیتی این گروه است.

با وجود افزایش ۷۱۵/۱ هزار نفری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر کشور در پاییز ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال قبل، از جمعیت فعال در همین مدت ۱۰/۶ هزار نفر کاسته شده است که یکی از دلایل آن ناامیدی بخشی از این افراد از یافتن شغل مناسب بوده است. در این برهه تنها ۴۰/۹ درصد از جمعیت در سن کار کشور فعال بوده‌اند که این موضوع منجر به کاهش ۰/۵ واحد درصدی نرخ مشارکت در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته شده است. این نرخ برای زنان تنها ۱۲/۱ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۱ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز تنها ۳/۵ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل مناسب خود شده‌اند. در مجموع نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) با کاهش ۰/۲ واحد درصدی نسبت به پاییز ۱۳۹۹ به ۳۷/۳ درصد رسیده است. از حدود ۲۳/۵ میلیون نفر شاغل در این فصل، ۴۹/۹ درصد از آن‌ها در بخش خدمات، ۳۴/۷ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۵/۴ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. جدول ۴ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در پاییز ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال ۱۳۹۹ مقایسه می‌کند.

نیروی کار

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار در پاییز ۱۴۰۰، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با وجود شرایط ویژه ناشی از همه‌گیری ویروس کرونا و تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده، با کاهش ۰/۵ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۹ به ۸/۹ درصد رسیده و این نرخ ۰/۷ واحد درصد از فصل تابستان ۱۴۰۰ کمتر شده است. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) با افزایش ۰/۷ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۹ رقم ۱۰/۶ درصد را ثبت کرده است. سایر شاخص‌های بازار کار مثل نرخ مشارکت و نسبت اشتغال در وضعیت مطلوبی نبوده و روندی نزولی دارند.

در پاییز ۱۴۰۰ نرخ بیکاری برای مردان ۷/۶ درصد و برای زنان ۱۵/۷ درصد بوده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال قبل نرخ بیکاری مردان کاهش ۰/۵ واحد درصدی و نرخ بیکاری زنان کاهش ۰/۲ واحد درصدی داشته است. نکته قابل توجه کاهش ۲۴۱/۹ هزار نفری زنان فعال نسبت به پاییز ۱۳۹۹ با وجود افزایش ۳۷۱/۷ هزار نفری جمعیت زنان در سن کار است. در مقام مقایسه، به جمعیت مردان فعال ۲۳۱/۳ هزار نفر و به جمعیت مردان در سن کار ۳۴۳/۵ هزار نفر افزوده شده است. از جمعیت ۲/۳ میلیون نفری بیکاران کشور در پاییز سال جاری، ۱/۶ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۶/۱ درصد محاسبه شده است که نسبت به پاییز سال ۱۳۹۹ با کاهش ۰/۴ واحد درصدی مواجه شده است. همچنین ۹۷۴/۵ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۳/۸ درصدی برای این گروه

جدول ۴- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

پاییز ۱۴۰۰		پاییز ۱۳۹۹				
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۳/۱	۶۸/۷	۴۰/۹	۱۴/۱	۶۸/۸	۴۱/۴	نرخ (درصد)
۴/۱	۲۱/۷	۲۵/۸	۴/۴	۲۱/۵	۲۵/۸	تعداد (میلیون نفر)
۱۱/۱	۶۳/۵	۳۷/۳	۱۱/۸	۶۳/۲	۳۷/۵	نسبت (درصد)
۳/۵	۲۰/۰	۲۳/۵	۳/۷	۱۹/۷	۲۳/۴	تعداد (میلیون نفر)
۱۵/۷	۷/۶	۸/۹	۱۵/۹	۸/۱	۹/۴	نرخ (درصد)
۰/۷	۱/۶	۲/۳	۰/۷	۱/۷	۲/۴	تعداد (میلیون نفر)
۲۸/۰	۱۳/۴	۱۶/۱	۲۸/۷	۱۳/۶	۱۶/۵	نرخ (درصد)
۰/۵	۱/۱	۱/۶	۰/۶	۱/۲	۱/۸	تعداد (میلیون نفر)
۲۲/۶	۱۰/۱	۱۳/۸	۲۳/۴	۱۰/۳	۱۴/۳	نرخ (درصد)
۰/۵	۰/۵	۱/۰	۰/۵	۰/۵	۱/۰	تعداد (میلیون نفر)
۴/۶	۱۱/۷	۱۰/۶	۴/۳	۱۰/۹	۹/۹	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۴۰۰

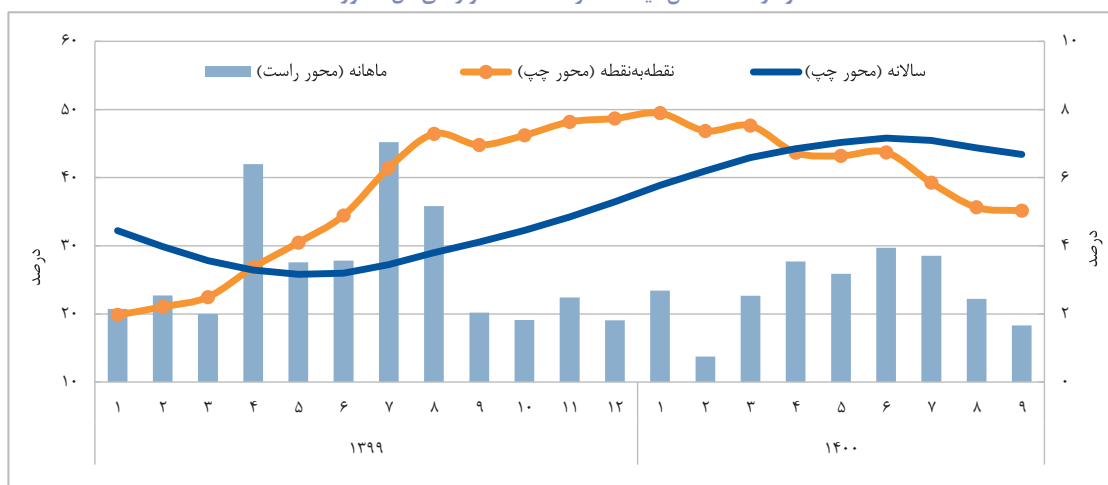
۲. قیمت‌ها و تورم

آبان‌ماه، به ۴۳/۴ درصد برسد. بالاترین نرخ تورم در آذرماه برخلاف ماه‌های قبل مربوط به گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات بوده است. این گروه رشد ۱/۸ درصدی قیمت‌ها را نسبت به آبان‌ماه سال جاری تجربه کرد، در حالی که کالاهای خوراکی، آشامیدنی‌ها و دخانیات با رشد قیمت ماهانه ۱/۴ درصدی مواجه شدند. از طرفی، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در فصل پاییز سال جاری همگام با نرخ تورم سالانه روند نزولی را تجربه کرد و در آذرماه در محدوده ۳۵/۲ درصد قرار گرفت که نسبت به شهریورماه کاهش قابل توجه ۸/۶ واحد درصدی را نشان می‌دهد. با این وجود نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کالاهای غیرخوراکی و خدمات روند رو به رشد داشت و با افزایش ۱/۸ واحد درصدی نسبت به آبان‌ماه، به ۳۱/۸ درصد در آذرماه رسید. نمودار ۳ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای خانوارهای کل کشور نشان می‌دهد.

عدد شاخص قیمت مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰) برای خانوارهای کل کشور، در آذرماه امسال به ۳۷۹/۲ رسید که نسبت به ماه مشابه سال گذشته ۳۵/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. بر این اساس نرخ تورم ماهانه با ۰/۸ واحد درصد کاهش نسبت به آبان‌ماه، به ۱/۷ درصد رسید. بررسی نرخ تورم ثبت‌شده در این ماه و مقایسه این رقم با ماه‌های قبل نشان می‌دهد که آذر دومین رکورد را در میان کمترین نرخ‌های تورم ماهانه در سال ۱۴۰۰ به ثبت رسانده است. نرخ تورم ماهانه در انتهای فصل پاییز نسبت به انتهای فصل تابستان کاهش ۲/۳ واحد درصدی را تجربه کرد.

در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰ روند نرخ تورم سالانه همچنان صعودی بود و در شهریور به ۴۵/۸ درصد رسید، اما در پاییز ۱۴۰۰ این روند معکوس شد تا نرخ تورم سالانه در انتهای آذرماه با کاهش ۱/۰ واحد درصدی نسبت به

نمودار ۳- شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

تجربه کردند. با توجه به وزن بالای این کالاها، نرخ تورم ماهانه کل کالاها از ۲/۰ درصد در انتهای آذرماه فراتر نرفت.

از بین ۱۲ بخش عمده سبد مصرفی خانوارهای کشور، چهار بخش «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «حمل و نقل» و «بهداشت و درمان» به ترتیب دارای بیشترین وزن (ضریب اهمیت) بوده، به

گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده مرکز آمار در آذرماه امسال از رشد سریع‌تر قیمت کالاها در مقایسه با خدمات حکایت دارد که به ترتیب نرخ تورم سالانه ۵۲/۶ درصدی و ۲۹/۵ درصدی را به ثبت رساندند. در این میان کالاهای بادوام و کالاهای کم‌دوام به ترتیب نرخ تورم ماهانه ۳/۸ درصدی و ۲/۹ درصدی را ثبت کردند. این در حالی است که کالاهای بی‌دوام نرخ تورم ماهانه ۱/۵ درصد را

کمتر است. در ارتباط با گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، این بخش اگرچه در اردیبهشت‌ماه نرخ تورم ماهانه منفی ۰/۹ درصدی را ثبت کرد، پس از آن به طور مستمر با افزایش قیمت‌ها مواجه بود و در آذرماه نیز نرخ تورم ۱/۴ درصدی برای آن ثبت شد. در میان اجزای تشکیل‌دهنده بخش خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، بیشترین و کمترین رشد ماهانه قیمت‌ها به ترتیب متعلق به سبزیجات (سبزی‌ها و حبوبات) با رشد ۳/۵ درصدی و میوه و خشکبار با رشد منفی ۱/۱ درصدی بود. همچنین زیرگروه گوشت قرمز و گوشت ماکیان رشد منفی ۰/۲ درصدی قیمت‌ها را تجربه کرد. نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ضریب اهمیت ۲۶/۶ درصدی، به ترتیب ۵۸/۳ درصد و ۴۱/۸ درصد در آذرماه رقم خورد. جدول ۵ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار در آذرماه امسال نشان می‌دهد که بر اساس ضریب اهمیت مرتب شده‌اند.

طوری که ۷/۷ درصد از وزن سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور متعلق به این چهار گروه است. در میان بخش‌های اصلی سبد مصرفی خانوار در محاسبات شاخص قیمت مصرف‌کننده، بیشترین نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه به ترتیب با ۵۸/۲ درصد و ۶۰/۱ درصد مربوط به بخش هتل و رستوران و کمترین آن‌ها نیز با ۱۰/۷ درصد و ۲/۳ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. از آنجایی که بخش ارتباطات عمدتاً در برگیرنده خدمات غیرقابل تجارت است، سرعت پایین افزایش قیمت‌ها در این بخش قابل انتظار است. در آذرماه امسال، بیشترین نرخ تورم ماهانه را گروه دخانیات با ۳/۹ درصد ثبت کرده که ۲/۲ واحد درصد از افزایش ماهانه شاخص کل قیمت مصرف‌کننده بیشتر است. از طرفی، کمترین نرخ تورم ماهانه در میان گروه‌های اصلی متعلق به گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها و گروه ارتباطات با ۱/۰ درصد بوده که ۰/۷ واحد درصد از افزایش ماهانه شاخص کل قیمت مصرف‌کننده

جدول ۵- نرخ تورم شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در آذرماه ۱۴۰۰

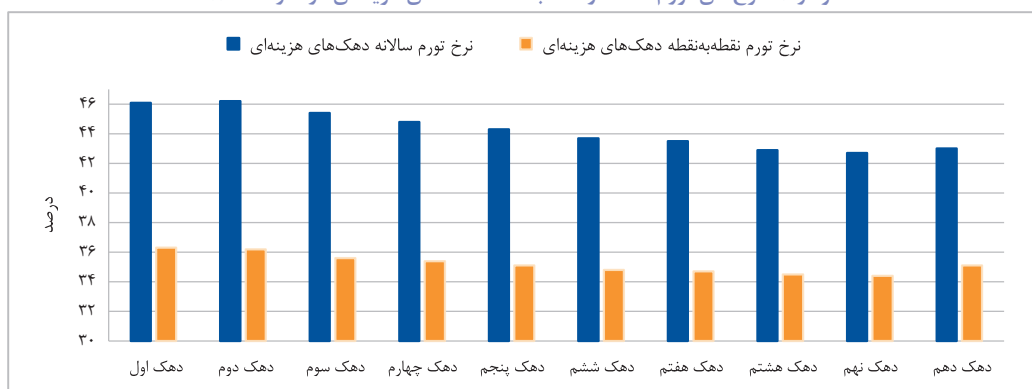
عنوان	ضریب اهمیت	ماهانه	نقطه به نقطه	سالانه	نرخ تورم
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۳۵/۵	۱/۰	۲۶/۲	۲۶/۷	
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۶/۶	۱/۴	۴۱/۸	۵۸/۳	
حمل و نقل	۹/۴	۲/۸	۳۳/۳	۴۲/۲	
بهداشت و درمان	۷/۱	۱/۳	۳۴/۶	۴۰/۲	
پوشاک و کفش	۴/۸	۳/۱	۴۸/۸	۵۲/۳	
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۲	۲/۲	۳۶/۵	۴۴/۲	
مبلمان و لوازم خانگی	۳/۹	۲/۱	۳۶/۷	۵۵/۷	
ارتباطات	۲/۹	۱/۰	۲/۳	۱۰/۷	
آموزش	۱/۹	۱/۶	۲۸/۴	۲۳/۳	
تفریح و فرهنگ	۱/۷	۲/۱	۳۲/۷	۴۷/۵	
هتل و رستوران	۱/۴	۲/۰	۶۰/۱	۵۸/۲	
دخانیات	۰/۶	۳/۹	۲۹/۷	۳۹/۸	
شاخص کل	۱۰۰/۰	۱/۷	۳۵/۲	۴۳/۴	

منبع: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، آذرماه ۱۴۰۰

هزینه‌ای در بازه ۳۴/۴ درصد برای دهک نهم و ۳۶/۳ درصد برای دهک اول ثبت شده است. نکته قابل توجه این است که در پاییز امسال، نرخ تورم سالانه به نفع دهک‌های بالای درآمدی تغییر مسیر داده است. در آذرماه، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه سه دهک بالای درآمدی در محدوده‌ای پایین‌تر از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کل قرار گرفته است. به این ترتیب خانوارهای کم‌درآمد متحمل هزینه‌های بیشتری نسبت به خانوارهای پردرآمد شده‌اند و این مهم موجب افزایش نابرابری درآمدی و شکاف بیشتر طبقات خواهد شد. نمودار ۴ نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای را در شهریور امسال به تصویر می‌کشد.

در این ماه بیشترین نرخ تورم ماهانه خانوارهای کشور مربوط به استان همدان با ۳/۰ درصد و کمترین نرخ تورم ماهانه متعلق به استان کردستان با ۰/۶ درصد است. همچنین، بیشترین و کمترین نرخ تورم دوازده ماهه منتهی به آذرماه ۱۴۰۰ به ترتیب به استان ایلام با نرخ ۵۱/۱ درصد و استان قم با نرخ ۳۹/۲ درصد تعلق داشته است. از طرف دیگر در آذرماه ۱۴۰۰، نرخ تورم سالانه دهک‌های مختلف هزینه‌ای در بازه ۴۲/۷ درصد برای دهک نهم تا ۴۶/۲ درصد برای دهک دوم نوسان داشته است. فاصله بین این دو نرخ نسبت به آبان‌ماه ۰/۳ واحد درصد افزایش داشته است. علاوه بر این، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه دهک‌های

نمودار ۴- نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای در آذرماه ۱۴۰۰

منبع: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده براساس دهک‌های هزینه‌ای، آذرماه ۱۴۰۰

۳. تراز پرداخت‌ها

بهبود قابل توجه صادرات نفتی ایران در پی انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا مربوط دانست. ارزش واردات کالا در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ معادل ۱۳/۰ میلیارد دلار و ۴۲/۳ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۹ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با رشد ۹۳/۴ درصدی به ۱۷/۳ میلیارد دلار بالغ شده است. در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ ارزش صادرات نفتی ۱۲۵/۱ درصد و ارزش صادرات غیرنفتی ۶۹/۲ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب صادرات نفتی که در پی تحریم‌های جدید آمریکا به سطوحی بسیار کمتر از صادرات غیرنفتی تنزل یافته بود، مجدداً در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ از صادرات غیرنفتی پیشی گرفته و به ۸/۷ میلیارد دلار رسیده است. صادرات غیرنفتی در همین مدت ۸/۶ میلیارد دلار بوده است.

از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی کشور در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نزدیک به صفر بوده و کل واردات ۱۳/۰ میلیارد دلاری کالا در این مدت مربوط به کالاهای غیرنفتی بوده است.

در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی در مقایسه با مدت مشابه سال قبل بیش از دو برابر شده و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با افزایش اندک ۹/۰ درصدی به ۴/۴ میلیارد دلار در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. کسری حساب‌های خدمات و درآمد نیز در این مدت به ترتیب ۵۵/۵ درصد و ۶۸/۹ درصد بیشتر شده و به ۸۳۲ میلیون دلار و ۴۹ میلیون دلار رسیده است. مازاد حساب انتقالات جاری تقریباً بدون تغییر نسبت به سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ در محدوده ۱۵۵ میلیون دلار تثبیت شده است. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، مربوط به سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ است. موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در سه ماهه نخست سال جاری معادل ۶۹۹ میلیون دلار بوده است. این در حالی است که در مدت مشابه سال ۱۳۹۹ این رقم معادل منفی ۱/۰ میلیارد دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو کسری ۶۲۲ میلیون دلاری حساب جاری در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ به مازاد قابل توجه ۳/۵ میلیارد دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۰ تبدیل شده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با افزایش ۹/۳ درصدی به ۳/۲ میلیارد دلار بالغ شده است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها با کاهش قابل توجه ۸۶/۵ درصدی به سطح نسبتاً نازل ۳۴۰ میلیون دلار رسیده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاهای را منعکس می‌کند، با افزایشی قابل توجه از منفی ۰/۲ میلیارد دلار در مدت مشابه سال قبل به مثبت ۴/۳ میلیارد دلار در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. در مجموع، تجارت کالایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در این مدت ۶۷/۶ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۹ رقم خورده، اما رشد صادرات شدیدتر از رشد واردات بوده است و همین امر منجر به افزایش قابل توجه حساب کالا شده است. علاوه بر تسهیل محدودیت‌های مربوط به کرونا در سطح جهان، عامل اصلی این مهم را باید به

جدول ۶- جزئیات موازنه پرداخت‌ها (میلیون دلار)

درصد تغییر سه ماهه نخست ۱۴۰۰ به سه ماهه نخست ۱۳۹۹	سه ماهه نخست ۱۴۰۰	سه ماهه نخست ۱۳۹۹	
-	۳,۵۳۴	-۶۲۲	حساب جاری
-	۴,۲۶۰	-۲۱۲	حساب کالا
۹۳/۴	۱۷,۲۸۵	۸,۹۳۸	صادرات کالا (فوب)
۱۲۵/۱	۸,۷۰۲	۳,۸۶۵	صادرات نفتی
۶۹/۲	۸,۵۸۲	۵,۰۷۳	صادرات غیرنفتی
۴۲/۳	۱۳,۰۲۵	۹,۱۵۰	واردات کالا (فوب)
-	.	.	گاز و فرآورده‌های نفتی
۴۲/۳	۱۳,۰۲۵	۹,۱۵۰	سایر کالا
۵۵/۵	-۸۳۲	-۵۳۵	حساب خدمات
۶۸/۹	-۴۹	-۲۹	حساب درآمد
۰/۵	۱۵۵	۱۵۴	حساب انتقالات جاری
۹/۴	-۳,۱۷۴	-۲,۹۰۳	خالص حساب سرمایه
-۸۶/۵	۳۴۰	۲,۵۱۹	اشتباهات و از قلم افتادگی
-	۶۹۹	-۱,۰۰۶	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره ۱۰۴

میلیارد دلار به کشور وارد و ۹۲/۳ میلیون تن کالا به ارزش ۳۵/۱ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به سال قبل از نظر وزنی ۱۹/۸ درصد و از نظر ارزشی ۳۷/۰ درصد افزایش یافته است. صادرات نیز از نظر وزنی و از نظر ارزشی افزایشی به ترتیب ۸/۲ درصدی و ۳۹/۸ درصدی را تجربه کرده است. در نتیجه تحولات تجاری کشور، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی با کاهش اندک ۱/۷ درصدی به ۱/۸ میلیارد دلار در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ رسیده است. آمار تجارت خارجی کشور در نه ماهه نخست سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷- تجارت خارجی کشور در نه ماهه نخست سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

نوع	نه ماهه نخست ۱۳۹۹		نه ماهه نخست ۱۴۰۰		درصد تغییرات
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	
واردات	۲۵,۱۳۲	۲۶,۹۶۵	۳۰,۱۱۹	۳۶,۹۴۲	۳۷/۰
صادرات	۸۵,۳۲۹	۲۵,۱۳۲	۹۲,۳۳۳	۳۵,۱۴۱	۳۹/۸
تراز بازرگانی غیرنفتی	۶۰,۱۹۷	-۱,۸۳۳	۶۲,۲۱۴	-۱,۸۰۱	-۱/۷

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰

صادراتی ایران، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ معادل ۳/۴ میلیارد دلار واردات کالای غیرنفتی از ایران داشته و سهم آن از کل صادرات ایران در این مدت ۹/۸ درصد بوده است. افغانستان با واردات ۱/۴ میلیارد دلاری از ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ سهمی ۴/۰ درصدی را از کل صادرات ایران به خود اختصاص داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است. این در حالی است که سهم این کشور از صادرات ایران در سال ۱۳۹۹ معادل ۶/۶ درصد بود. به عبارت دیگر در بین پنج شریک عمده صادراتی ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، کشورهای چین و ترکیه سهم خود را از صادرات ایران نسبت به سال قبل افزایش داده‌اند و از سهم دیگران کاسته شده است. در مجموع پنج شریک عمده صادرات ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ سهم ۷۳/۹ درصدی از کل صادرات کشور داشته‌اند، در حالی که این رقم در کل سال ۱۳۹۹ معادل ۷۴/۴ درصد بوده است.

از سوی دیگر، در نه ماهه نخست سال جاری چین جایگاه اولین صادرکننده به ایران را از دست داده و امارات متحده عربی با صادرات ۱۱/۵ میلیارد دلار کالا به کشور در این مدت جای آن را گرفته است. سهم امارات از کل واردات ایران از ۲۵/۱ درصد در مجموع سال ۱۳۹۹ به ۳۱/۱ درصد در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. چین با حدود ۸/۴ میلیارد دلار صادرات به ایران در این مدت، در رتبه دوم شرکای وارداتی ایران قرار گرفته و سهم آن از ۲۵/۳ درصد در مجموع سال ۱۳۹۹ به ۲۲/۸ درصد در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ فرو افتاده است.

ترکیه نیز با ۳/۷ میلیارد دلار صادرات به ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، همچون سال قبل در جایگاه سوم شرکای وارداتی کشور قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران در این مدت ۱۰/۰ درصد بوده که ۱/۳ واحد درصد کمتر از سهم این کشور در مجموع سال ۱۳۹۹ است. آلمان که در مجموع سال ۱۳۹۹ از جایگاه پنجم شرکای وارداتی ایران با سهم ۴/۸ درصدی از مجموع واردات کشور بود، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با ۱/۴ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم ۳/۷ درصدی از کل واردات کشور در جایگاه چهارم قرار گرفته است. هند دیگر جزو پنج شریک عمده وارداتی ایران نیست و سویییس در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با ۱/۳ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم حدود ۳/۴ درصدی از کل واردات کشور جایگاه پنجم را در اختیار گرفته است. در مجموع پنج شریک عمده واردات ایران در

آخرین آمار تجارت خارجی منتشرشده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ است. در این بازه زمانی تجارت کشور عمدتاً تحت تأثیر رفع محدودیت‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا و گسترش واکسیناسیون در مقابله با بیماری کرونا در بسیاری از کشورهای جهان افزایش یافته، در حالی که این افزایش در سمت صادرات شدیدتر بوده است. به نظر می‌رسد که رویه سختگیرانه دولت آمریکا در اعمال تحریم‌ها علیه ایران نیز پس از انتخابات اخیر این کشور تا حدی تعدیل شده و این مهم کمک شایانی به رشد تجارت ایران کرده است. در این مدت ۳۰/۱ میلیون تن کالا به ارزش ۳۶/۹

متأسفانه آمار مربوط به محصولات عمده وارداتی و صادراتی پس از آغاز دور جدید تحریم‌های آمریکا، از گزارش تحلیل مقدماتی گمرک حذف شده است. با این حال جزئیات صادرات و واردات گمرکی بدون اشاره به اقلام عمده منتشر می‌شود، اگرچه بر اساس مصوبات کمیته مقابله با تحریم‌های وزارت اقتصاد و دارایی، مبنی بر مخاطرات انتشار عمومی آمارهای تجارت خارجی کشور در تشدید تحریم‌ها، اطلاعات مربوط به فصل ۲۷ کتاب مقررات صادرات و واردات (شامل سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها، مواد قیری و موم‌های معدنی)، از آمار صادرات حذف شده است. این در حالی است که بخش قابل توجهی از اقلام عمده صادراتی کشور در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارد. برای مثال اقلام عمده صادراتی در سال ۱۳۹۷ به ترتیب شامل میعانات گازی، گاز طبیعی مایع‌شده، پروپان مایع‌شده و سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین بوده‌اند که هر چهار مورد در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارند. در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، صادرات اقلام زیرمجموعه فصل ۲۷ معادل ۹/۷ میلیارد دلار بوده و سهم ۲۷/۷ درصدی از کل صادرات کشور داشته که کاهش ۲/۳ واحد درصدی را در مقایسه با سهم این اقلام در مجموع سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. در ارتباط با مقاصد صادراتی کشور در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، چین با ۱۰/۲ میلیارد دلار واردات از ایران، همچون سال‌های قبل در صدر قرار گرفته و سهمی ۲۹/۰ درصدی از کل صادرات ایران را به خود اختصاص داده است. این سهم در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۵/۹ درصد، در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۳/۰ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۸ درصد بود. عراق که در سال‌های ۱۳۹۹، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ سهم‌های به ترتیب ۲۱/۳ درصدی، ۲۱/۷ درصدی و ۲۰/۱ درصدی از کل صادرات ایران داشت، با واردات ۶/۸ میلیارد دلاری از ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ و سهم ۱۹/۳ درصدی از کل صادرات کشور، جایگاه دومین کشور واردکننده کالاهای ایرانی را حفظ کرده است. ترکیه با ۴/۱ میلیارد دلار واردات از ایران و سهم ۱۱/۸ درصدی، در جایگاه سوم شرکای صادراتی ایران در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بوده است. این کشور در مجموع سال ۱۳۹۹ با سهم ۷/۳ درصدی از کل صادرات ایران در جایگاه چهارم قرار گرفته بود و در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۲/۲ درصدی از مجموع صادرات ایران نیز جایگاه سوم را داشت. امارات متحده عربی به عنوان چهارمین شریک عمده

سال ۱۳۹۹ کاهش ۱/۲ درصدی را نشان می‌دهد. حدود ۶/۶ میلیارد دلار از این رقم مربوط به بدهی‌های میان‌مدت و بلندمدت است که از کاهش ۸/۴ درصدی نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ حکایت دارد. با این حال بدهی‌های خارجی کوتاه‌مدت ایران در این مدت با رشد قابل توجه ۲۵/۰ درصدی به سطح ۲/۵ میلیارد دلار رسیده است.

نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ سهم ۷۱/۰ درصدی از کل واردات کشور داشته‌اند که یک واحد درصد کمتر از سهم پنج شریک عمده وارداتی در کل سال ۱۳۹۹ بوده است. طبق گزارش بانک مرکزی، کل مانده بدهی خارجی کشور در پایان شهریورماه ۱۴۰۰ معادل ۹/۰ میلیارد دلار بوده که نسبت به پایان

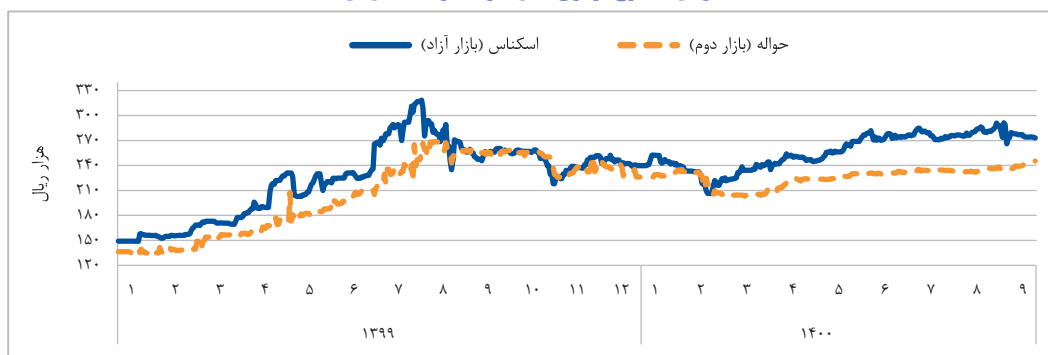
۴. بازار ارز

جاری تجربه کرد، اگرچه تنها ۱/۹ درصد بیشتر از فصل مشابه سال قبل بود.

نرخ حواله دلار آمریکا در بازار دوم (نیما) که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ تا ماه‌های ابتدایی سال ۱۴۰۰ فاصله خود را با نرخ دلار در بازار آزاد بسیار کم کرده بود تا شکاف میان این دو نرخ حذف شود، از خردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو با پیشروی نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد، مجدداً از نرخ بازار آزاد فاصله گرفت، به نحوی که در ۸ آذرماه سال جاری این اختلاف به ۲۳/۸ درصد رسید. نمودار ۵ نرخ برابری دلار آمریکا و ریال ایران را در بازار دوم و بازار آزاد در طول سال ۱۳۹۹ و نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نمایش می‌دهد.

قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۰ معادل ۲۳۹۱/۶ هزار ریال بود، در ۱۸ اردیبهشت به سطح ۲۰۶/۴ هزار ریال فروافتاد. پس از این تاریخ، روند افزایشی این نرخ آغاز شد تا در ۸ آذرماه به قله ۲۹۱۱/۲ هزار ریال برسد که پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا بی‌سابقه بود. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. پس از آن نرخ دلار آمریکا اندکی کاهش یافت تا در آخرین روز کاری پاییز به ۲۷۳/۰ هزار ریال برسد. به طور متوسط در پاییز سال ۱۴۰۰ نرخ دلار در برابر ریال در بازار آزاد افزایش ۶/۶ درصدی را در مقایسه با تابستان سال

نمودار ۵- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

بودجه سال ۱۴۰۱ پیشنهاد حذف تخصیص ارز با نرخ رسمی را داده و در ظاهر مخالف این شیوه است، در عمل بیش از دولت قبل نسبت به ارزیابی به این شیوه مبادرت ورزیده است. در نیمه دوم فصل پاییز سال جاری، بانک مرکزی اجازه خرید سالانه ۲ هزار یورو از سوی هر فرد را حذف کرد تا افراد صرفاً با مدارک هویتی خود اجازه خرید هیچ گونه و هیچ مقدار ارزی را نداشته باشند. به این ترتیب با وجود افزایش درآمدهای ارزی و با وجود افزایش تخصیص ارز با نرخ رسمی، اجازه خرید ارز از عامه مردم گرفته شد تا منابع ارزی بیشتری نصیب رانندگان شود. این در حالی است که بانک مرکزی بدون اصرار بر تثبیت نرخ ارز در صرافی‌های مجاز در محدوده‌ای پایین‌تر از نرخ‌های غیررسمی، می‌تواند محدودیت خرید ارز از سوی مردم را به راحتی حذف کند.

با بهبود نسبی درآمدهای نفتی و در پی بروز کمبود در برخی نهاده‌ها و کالاهای اساسی، تخصیص ارز با نرخ رسمی در سال ۱۴۰۰ شدت بیشتری گرفته است. در قانون بودجه این سال، بانک مرکزی از تخصیص بیش از ۸ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی منع شده بود، اما با مصوبه شورای عالی امنیت ملی به بانک مرکزی اجازه تخصیص بیش از این مقدار داده شد. در عمل در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۰ حدود ۱۱/۹ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی برای واردات کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات پزشکی و نیز واکسن کرونا تخصیص یافته است. از این رقم حدود ۱/۴ میلیارد دلار مربوط به واردات واکسن کرونا بوده است. به این ترتیب به نظر می‌رسد که تأمین ارز با نرخ رسمی در مجموع سال ۱۴۰۰ حدود ۵ میلیارد دلار بیشتر از کل ارز تأمین شده با نرخ رسمی در سال ۱۳۹۹ بشود. در واقع اگرچه دولت جدید در لایحه

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

بوده است که تا حدی می‌تواند ناشی از دریافت وجوه تنخواه‌گردان خزانه از بانک مرکزی از سوی دولت باشد. بدین ترتیب خالص بدهی دولت به بانک مرکزی از رقم منفی ۹۷/۶ هزار میلیارد ریال در شهریور ۱۳۹۹ به منفی ۲۲۹/۷ هزار میلیارد ریال در شهریور ۱۴۰۰ رسیده است. از سوی دیگر خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی با کاهش جزئی ۱/۴ درصدی (معادل ۳/۷ هزار میلیارد ریال) مواجه شده است. در بازه یک ساله مورد بررسی، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌های تجاری و تخصصی به ترتیب به میزان ۱۳/۲ درصد و ۶/۰ درصد افزایش و مطالبات از بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی ۷/۸ درصد کاهش یافته است. در نتیجه این تحولات، سهم مطالبات بانک مرکزی از سه نوع بانک مذکور در شهریورماه ۱۴۰۰ به ترتیب به ۸/۶ درصد، ۳۷/۲ درصد و ۵۴/۲ درصد رسید.

در مجموع، مهمترین عوامل رشد ۳۹/۵ درصدی پایه پولی از شهریور ۱۳۹۹ تا شهریور ۱۴۰۰ به ترتیب شامل رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهم از رشدی معادل ۳۵/۶ واحد درصد و خالص سایر اقلام با سهم از رشد ۸/۰ واحد درصد بوده و خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی و مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها سهم از رشدهای منفی به ترتیب معادل ۳/۶ واحد درصد و ۰/۵ واحد درصد داشته‌اند (اثر کاهش بر پایه پولی). جدول ۸ جزئیات تغییرات پایه پولی و نقدینگی و ضریب فزاینده نقدینگی را در یک سال منتهی به شهریور ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

آخرین گزارش‌های متغیرهای پولی و ترازنامه سیستم بانکی منتشرشده از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش مربوط به شهریورماه ۱۴۰۰ است. بر اساس این گزارش‌ها، پایه پولی در انتهای ماه مذکور به رقم ۵,۱۸۹/۲ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ماه مشابه سال ۱۳۹۹ حدود ۳۹/۵ درصد و نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ حدود ۱۳/۱ درصد رشد نشان می‌دهد.

در بین اجزای پایه پولی از سمت منابع، بیشترین رشد در بازه یک ساله مربوط به خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به میزان ۳۶/۵ درصد بوده و پس از آن خالص سایر اقلام بانک مرکزی با رشد ۲۱/۷ درصد قرار دارد. از سوی دیگر، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی نیز با کاهش چشمگیر ۷۸/۶ درصدی در دوره مورد بررسی روبه‌رو شده است. رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی عمدتاً ناشی از افزایش نرخ تسعیر ارز و همچنین استقراض دولت از منابع ارزی صندوق توسعه ملی و دریافت معادل ریالی آن از بانک مرکزی و افزایش نسبی درآمد حاصل از صادرات نفتی دولت بوده است که خود را در رشد ۲۰/۵ درصدی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و کاهش ۹/۷ درصدی بدهی‌های ارزی بانک مرکزی نشان داده است.

دلیل اصلی کاهش قابل توجه خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی در دوره مورد بررسی، رشد ۶۰/۷ درصدی سپرده دولت نزد بانک مرکزی، علیرغم افزایش ۵۲/۷ درصدی بدهی دولت به بانک مرکزی

جدول ۸- جزئیات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال - درصد)

مانده در پایان دوره				
شهریور ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹	شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰
شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰	شهریور ۱۴۰۰
شهریور ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹
نقدینگی	۲۸,۹۵۸/۹	۳۴,۷۶۱/۷	۴۰,۶۷۶/۰	۱۷/۰
پول	۶,۰۰۷/۰	۶,۹۰۹/۶	۸,۱۶۴/۹	۴۰/۵
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۵۹۹/۶	۷۳۵/۰	۷۲۷/۱	۲۱/۳
سپرده‌های دیداری	۵,۴۰۷/۴	۶,۱۷۴/۶	۷,۴۳۷/۸	۳۷/۵
شبه پول (غیر دیداری)	۲۲,۹۵۱/۹	۲۷,۸۵۲/۱	۳۲,۵۱۱/۱	۴۱/۶
قرض الحسنه پس‌انداز	۱,۷۰۵/۳	۲,۳۶۸/۲	۲,۵۴۱/۵	۴۹/۰
سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۲۰,۷۲۳/۶	۲۴,۹۴۵/۰	۲۹,۰۷۷/۹	۴۰/۳
سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت	۸,۶۴۱/۳	۱۰,۱۴۹/۲	۱۱,۶۶۸/۸	۳۵/۰
سرمایه‌گذاری بلندمدت	۱۲,۰۸۲/۳	۱۴,۷۹۵/۸	۱۷,۴۰۹/۱	۴۴/۱
متفرقه	۵۲۳/۰	۶۳۸/۹	۸۹۱/۷	۷۰/۵
پایه پولی	۳,۷۲۰/۶	۴,۵۸۸/۹	۵,۱۸۹/۲	۳۹/۵
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳,۶۳۱/۸	۴,۷۰۳/۷	۴,۹۵۶/۳	۳۶/۵
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۱۷۲/۷	-۲۲۴/۸	۳۶/۹	-۷۸/۶
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	۱,۲۹۱/۹	۱,۱۷۱/۴	۱,۲۷۳/۵	-۱/۴
خالص سایر اقلام	-۱,۳۷۵/۸	-۱,۰۶۱/۴	-۱,۰۷۷/۵	-۲۱/۷
ضریب فزاینده نقدینگی	۷/۷۸	۷/۵۸	۷/۸۴	۰/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها بوده است. افت ۵۸/۵ درصدی ذخایر اضافی بانک‌ها نزد بانک مرکزی در نیمه نخست امسال می‌تواند ناشی از افزایش نیاز بانک‌ها به ذخایر خود جهت اعطای تسهیلات باشد.

بررسی تحولات ترازنامه تجمعی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در بازه یک ساله منتهی به شهریور ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که دارایی‌های (بدهی‌های) آنها حدود ۴۵/۶ درصد و در بازه نه ماهه منتهی به شهریور ۱۴۰۰ حدود ۲۰/۰ درصد افزایش یافته است. بیشترین رشد در بین اجزای دارایی آنها به ترتیب به دارایی‌های خارجی (عمدتاً به دلیل رشد نرخ تسعیر ارز) و بدهی بخش غیردولتی و سپرده نزد بانک مرکزی اختصاص داشته و تنها اسکناس و مسکوک نزد آنها با کاهش روبه‌رو شده است. در سمت بدهی‌ها نیز بیشترین رشد به ترتیب در ردیف وام‌ها و سپرده‌های ارزی (عمدتاً به دلیل رشد نرخ تسعیر ارز) و سپرده‌های بخش غیردولتی مشاهده می‌شود. باید توجه داشت که بخش عمده سپرده‌های دولت نزد شبکه بانکی به مانده سپرده‌های حساب ذخیره ارزی و سپرده‌های ریالی صندوق توسعه ملی مربوط است. حساب سرمایه سیستم بانکی از رقم ۱۱۲/۹ هزار میلیارد ریال در شهریور ۱۳۹۹ به منفی ۶۹/۸ هزار میلیارد در پایان آن سال رسیده و با کاهش بیشتر در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به منفی ۷۲/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که نشان از زیان شدید سیستم بانکی در دوره مذکور دارد.

این در حالی است که در سال‌های اخیر نرخ تسعیر دارایی‌های خارجی سیستم بانکی به طور پیوسته افزایش یافته است و همین موضوع تا حدی از زیان خالص آنها کاسته است. اما به دلیل سوء مدیریت منابع بانکی، تحمیل هزینه‌های سنگین به بانک‌ها به دلیل وجود تسهیلات تکلیفی در بودجه‌های سنواری دولت و اثرات سوء تحریم‌های خارجی و بی‌ثباتی اقتصاد کلان، کفایت سرمایه سیستم بانکی به شدت کاهش یافته که نشان از تشدید ناسلامتی آن در سال‌های اخیر دارد. جدول ۹ خلاصه‌ای از تغییرات دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را در دوره مورد بررسی نشان می‌دهد.

نقدینگی در انتهای شهریور امسال با رشدی ۴۰/۵ درصدی نسبت به زمان مشابه سال قبل، به ۴۰,۶۷۶/۰ هزار میلیارد ریال رسید. این در حالی است که رشد نقدینگی در دوره مشابه سال قبل از آن معادل ۳۶/۲ درصد بود. این اختلاف عمدتاً به دلیل رشد بالاتر نقدینگی در نیمه نخست سال ۱۴۰۰ نسبت به نیمه نخست سال ۱۳۹۹ ایجاد شد. در بازه یک ساله منتهی به شهریور ۱۴۰۰، پول و شبه پول به عنوان اجزای نقدینگی به ترتیب ۳۵/۹ درصد و ۴۱/۶ درصد رشد کردند تا سهم آنها از نقدینگی به ۲۰/۱ درصد و ۷۹/۹ درصد برسد. از شهریور ۱۳۹۹ تا پایان آن سال سهم پول در نقدینگی در حال کاهش بود، در حالی که از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا پایان شهریور امسال سهم آن در نقدینگی مجدداً افزایش یافت که تا حدی ناشی از افزایش تدریجی تبادلات مالی افراد ناشی از افت نسبی شیوع کرونا و محدودیت‌های مربوطه و همچنین تداوم منفی بودن شدید نرخ بهره حقیقی (بالا بودن نرخ تورم نسبت به نرخ سپرده بانکی) در اقتصاد بوده است. باید توجه داشت که روند افزایشی سهم پول از نقدینگی که به دلیل افزایش شدید نااطمینانی در اقتصاد پس از اعمال مجدد تحریم‌ها و انتظارات تورمی بالا از سال ۱۳۹۷ آغاز شده بود، از فصل سوم سال ۱۳۹۹ به دلیل مشخص شدن نتیجه انتخابات آمریکا و افت نسبی انتظارات تورمی تعدیل شد و پس از آن سهم مذکور در حدود ۲۰ درصد تقریباً ثابت مانده است. این در حالی است که در صورت به نتیجه نرسیدن مذاکرات احیای برجام، امکان معکوس شدن سریع این روند وجود دارد و می‌تواند اثرات تورمی فزاینده‌ای داشته باشد.

از سوی دیگر، در یک سال منتهی به شهریور ۱۴۰۰، سپرده‌های غیردیداری (شبه پول) با رشدی معادل ۴۱/۶ درصد مواجه شدند. بیشترین افزایش به ترتیب در سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و کوتاه‌مدت اتفاق افتاده و پس از آنها رشد سپرده‌های قرض‌الحسنه و اجزای متفرقه عامل رشد شبه پول بوده‌اند. در نهایت، ضریب فزاینده نقدینگی با این که در نیمه دوم سال ۱۳۹۹ کاهش یافته بود، در نیمه نخست ۱۴۰۰ مجدداً با افزایش روبرو شد و به ۷/۸۴ واحد رسید. عامل اصلی افزایش ضریب فزاینده نقدینگی در نیمه نخست ۱۴۰۰، کاهش نسبت ذخایر اضافی بانک‌ها نزد بانک مرکزی به کل سپرده‌ها و

جدول ۹- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

مانده در پایان دوره		سهم در شهریور ۱۴۰۰				درصد تغییر شهریور ۱۴۰۰ نسبت به	
شهریور ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹	شهریور ۱۴۰۰	تجاری دولتی	تخصیص دولتی	غیردولتی و غیربانکی	شهریور ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹
۴۶,۲۰۲/۵	۵۶,۰۶۱/۱	۶۷,۲۸۹/۷	۱۲,۴۵۰/۹	۹,۹۰۶/۶	۴۴,۹۳۲/۲	۴۵/۶	۲۰/۰
۷,۲۹۷/۰	۹,۱۹۲/۸	۱۳,۷۷۸/۱	۱,۹۶۰/۳	۳,۴۴۰/۴	۸,۳۷۷/۴	۸۸/۸	۴۹/۹
۹۸/۵	۶۷/۶	۹۴/۵	۳۲/۴	۱۱/۹	۵۰/۲	-۴/۱	۳۹/۸
۳,۰۲۲/۵	۳,۷۸۶/۳	۴,۳۶۷/۶	۸۳۲/۳	۳۲۱/۸	۳,۲۱۳/۵	۴۴/۵	۱۵/۴
۳,۶۹۹/۶	۴,۱۱۶/۵	۴,۵۹۲/۶	۱,۲۳۹/۴	۷۹۷/۳	۲,۵۵۵/۹	۲۴/۱	۱۱/۶
۱۹,۳۴۷/۹	۲۴,۰۶۵/۴	۲۹,۰۳۷/۸	۴,۴۷۵/۷	۴,۱۷۸/۲	۲۰,۳۸۳/۹	۵۰/۱	۲۰/۷
۱۲,۷۳۸/۰	۱۴,۸۳۲/۵	۱۵,۴۱۹/۱	۳,۹۱۰/۸	۱,۱۵۷/۰	۱۰,۳۵۱/۳	۲۱/۰	۴/۰
۴۶,۲۰۳/۵	۵۶,۰۶۱/۱	۶۷,۲۸۹/۷	۱۲,۴۵۰/۹	۹,۹۰۶/۶	۴۴,۹۳۲/۲	۴۵/۶	۲۰/۰
۲۸,۳۵۹/۳	۳۴,۰۲۶/۷	۳۹,۹۴۸/۹	۷,۵۷۵/۲	۳,۶۱۸/۰	۲۸,۷۵۵/۷	۴۰/۹	۱۷/۴
۱,۲۹۱/۹	۱,۱۷۱/۴	۱,۲۷۳/۵	۱۰۹/۶	۴۷۳/۸	۶۹۰/۱	-۱/۴	۸/۷
۳۵۳/۰	۳۳۶/۵	۴۶۹/۵	۲۴۹/۶	۱۶۱/۴	۵۸/۵	۳۳/۰	۳۹/۵
۱۱۲/۹	-۶۹/۸	-۷۲/۸	۲۱۳/۹	۳۵۷/۲	-۶۴۳/۹	-۱۶۴/۵	۴/۳
۶,۰۲۴/۹	۸,۰۱۹/۰	۱۱,۷۳۵/۶	۱,۷۶۲/۳	۲,۹۵۰/۵	۷,۰۲۲/۸	۹۴/۸	۴۶/۳
۱۰,۰۶۱/۵	۱۲,۵۷۷/۳	۱۳,۹۳۵/۰	۲,۵۴۰/۳	۲,۳۴۵/۷	۹,۰۴۹/۰	۳۸/۵	۱۰/۸

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

مانده کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در پایان شهریور ۱۴۰۰ با رشد ۵۱/۹ درصدی نسبت به زمان مشابه سال قبل به ۳۴,۵۵۴/۱ هزار میلیارد ریال رسید. از سوی دیگر مانده سپرده‌های نزد سیستم بانکی در همین بازه زمانی با رشد ۴۶/۶ درصدی به ۴۶,۸۳۸/۷ هزار میلیارد ریال بالغ شد که پس از کسر سپرده قانونی به ۴۲,۲۲۳/۳ هزار میلیارد ریال رسید. در نتیجه این تحولات، نسبت تسهیلات به سپرده‌ها (پس از کسر

سپرده قانونی) در این دوره ۸۱/۳ درصد است. سپرده قانونی (درصد) نسبت ذخیره قانونی (درصد) سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال) سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال) تسهیلات (هزار میلیارد ریال)

جدول ۱۰- مانده تسهیلات و سپرده‌های ریالی و ارزی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی

درصد تغییر شهریور ۱۴۰۰ نسبت به		مانده در پایان دوره					
اسفند ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	شهریور ۱۴۰۰	اسفند ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	اسفند ۱۳۹۷	
۲۳/۷	۵۱/۹	۳۴,۵۵۴/۱	۲۷,۹۲۲/۷	۲۲,۷۵۳/۲	۱۹,۳۵۵/۸	۱۵,۹۰/۲	تسهیلات (هزار میلیارد ریال)
۲۰/۹	۴۶/۶	۴۶,۸۳۸/۷	۳۸,۷۵۴/۶	۳۱,۹۵۴/۴	۲۷,۱۶۲/۸	۲۰,۶۷۳/۴	سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)
۲۱/۲	۴۵/۷	۴۲,۲۲۳/۳	۳۴,۸۲۴/۰	۲۸,۹۷۵/۵	۲۴,۳۸۱/۱	۱۸,۵۶۸/۳	سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)
-۲/۸	۵/۷	۹/۸۵	۱۰/۱۴	۹/۳۲	۱۰/۲۴	۱۰/۱۸	نسبت ذخیره قانونی (درصد)
۲/۱	۴/۲	۸۱/۸	۸۰/۲	۷۸/۵	۷۹/۴	۸۱/۳	نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای بانکی

براساس اطلاعات ارسالی سیستم بانکی در سامانه سمات، تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی طی هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با رشدی معادل ۵۹/۲ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۱۷,۲۷۴/۳ هزار میلیارد ریال رسید. بیشترین سهم از تسهیلات پرداختی در این مدت به ترتیب به بخش‌های خدمات، صنعت و معدن و بازرگانی با سهم‌های ۴۲/۴ درصد، ۲۹/۹ درصد و ۱۵/۴ درصد اختصاص یافت. بخش‌های کشاورزی و ساختمان و مسکن نیز سهمی اندک به ترتیب در حدود ۷/۰ درصد و ۵/۲ درصد داشتند. از کل تسهیلات پرداختی به همه بخش‌های اقتصادی، حدود ۶۶/۵ درصد آن با هدف تأمین سرمایه در گردش پرداخت شد. از کل

تسهیلات سرمایه در گردش پرداخت‌شده در این مدت، ۳۵/۴ درصد به تنهایی به بخش صنعت و معدن اختصاص یافت. به عبارت دیگر از کل تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن حدود ۷۸/۹ درصد آن با هدف مذکور پرداخت شد. پس از تأمین سرمایه در گردش، تسهیلات پرداختی با هدف ایجاد بیشترین سهم (۱۱/۲ درصد از کل تسهیلات پرداختی به همه بخش‌ها) را داشت که قسمت عمده آن نیز به بخش‌های خدمات و صنعت و معدن تخصیص داده شد. جدول ۱۱ جزئیات تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها را طی هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

جدول ۱۱- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها طی هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۰

بخش اقتصادی	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی	خدمات	متفرقه	کل بخش‌ها
مجموع کل (هزار میلیارد ریال)	۱,۲۰۸/۵	۵,۱۵۷/۴	۹۰۶/۹	۲,۶۶۵/۷	۷,۳۲۹/۱	۶/۷	۱۷,۲۷۴/۳
سهم اهداف در هر بخش (درصد)							
ایجاد	۲۰/۳	۱۳/۴	۲۲/۶	۳/۵	۹/۶	۴/۷	۱۱/۲
تأمین سرمایه در گردش	۶۸/۳	۷۸/۹	۳۳/۴	۴۸/۷	۶۸/۰	۸۹/۷	۶۶/۵
تعمیر	۰/۴	۱/۳	۱۷/۶	۰/۳	۱/۹	۰/۶	۲/۲
توسعه	۶/۳	۵/۷	۶/۳	۶/۵	۱۰/۷	۳/۹	۸/۰
خرید کالای شخصی	۱/۴	۰/۴	۰/۰	۴۰/۸	۰/۶	۰/۰	۶/۸
خرید مسکن	۰/۱	۰/۲	۱۸/۷	۰/۲	۰/۶	۰/۱	۱/۳
سایر	۳/۲	۰/۱	۱/۳	۰/۱	۸/۶	۰/۹	۴/۰

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی ۸ ماهه ابتدای سال ۱۴۰۰

۶. وضعیت مالی دولت

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

کشور از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است. بودجه شرکت‌های دولتی در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد قابل توجه ۴۲/۰ درصدی را تجربه کرده است. از طرفی، بودجه عمومی دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۹/۶ درصد و ۴۵/۷ درصد نسبت به سقف دوم و سقف اول قانون بودجه امسال رشد نشان می‌دهد. بودجه عمومی دولت از دو بخش «منابع و مصارف عمومی» و «منابع و مصارف از محل درآمدهای اختصاصی» تشکیل شده است. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجادکننده هزینه می‌شوند. به عبارت دیگر این درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه‌داری نمی‌شوند و خزانه‌داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه‌داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از سه بخش درآمدهای عمومی (مالیات، حقوق ورودی و درآمد حاصل از مالکیت دولت)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی و برداشت از صندوق توسعه ملی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته اعتبارات هزینه‌ای (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۱۲ نمای کلی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ را به تصویر می‌کشد.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اولین لایحه بودجه دولت سیزدهم بود که در موعد قانونی تقدیم مجلس شد. رویکردهای کلان این لایحه با توجه به ابلاغ بخشنامه برنامه و بودجه سال ۱۴۰۱، رشد اقتصادی با تمرکز بر ارتقای بهره‌وری، ثبات اقتصادی، عدالت محوری و تغییر ساختار بودجه و تأمین مالی اقتصاد عنوان شد. در واقع مقرر شد که هدف‌گذاری رشد اقتصادی ۸ درصدی با اتکا به بودجه برنامه‌محور، هدایت منابع بودجه عمومی در جهت رفع موانع رشد، تعیین صنایع پیشران توسعه، رفع مشکلات زیرساختی و نهادی در زنجیره صنایع اولویت‌دار و در نهایت نظارت‌پذیر کردن رشد اقتصادی و عملکرد دستگاه‌ها با ایجاد کارگروه‌های نظارتی در این لایحه مورد توجه قرار گیرد. افزون بر این، در بخشنامه مذکور، تغییر ساختار بودجه معطوف به محدود کردن ردیف‌های بودجه‌ای ذیل دستگاه‌های اصلی و تعیین ردیف‌های بودجه بر پایه برنامه دستگاه‌های اصلی شده است. در کنار این موارد، ایجاد کمیته بازبینی هزینه‌ها با هدف افزایش کارایی بودجه دولت و حذف موازی‌کاری‌ها و واگذاری فعالیت‌های تصدی‌گری دولتی در دستور کار قرار گرفت. اظهارات مقامات سازمان برنامه و بودجه کشور حکایت از آن دارد که لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با فرض ادامه تحریم‌ها بسته شده است، در حالی که درآمد حاصل از صادرات نفت نقش پررنگی را در ارقام کلان آن - همچون سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ - ایفا می‌کند.

بودجه کل کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۲۶/۰ درصدی داشته است. بودجه کل

جدول ۱۲- نمای کلی لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال - درصد)

منابع						
عنوان	لایحه ۱۴۰۱	قانون بودجه سال ۱۴۰۰		برآورد عملکرد ۱۴۰۰	رشد لایحه ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰ (سقف دوم)	رشد لایحه ۱۴۰۱ نسبت به برآورد عملکرد ۱۴۰۰
		سقف دوم	سقف اول			
درآمدها	۶,۶۴۴/۱	۴,۵۴۹/۰	۴,۴۸۰/۰	۳,۹۹۰/۰	۴۶/۱	۶۶/۵
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۸۴/۵	۳,۹۵۵/۰	۲,۲۵۰/۰	۶۰۰/۰	۳/۳	۵۸۰/۷
واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۹۹۱/۵	۴,۲۷۵/۰	۲,۶۴۰/۰	۲,۳۸۰/۰	-۳۰/۰	۲۵/۷
جمع منابع عمومی	۱۳,۷۲۰/۰	۱۲,۷۷۹/۰	۹,۳۷۰/۰	۶,۹۷۰/۰	۷/۴	۹۶/۸
درآمدهای اختصاصی	۱,۳۳۲/۴	۹۵۸/۰	۹۵۸/۰	-	۳۹/۱	-
منابع بودجه عمومی دولت	۱۵,۰۵۲/۴	۱۳,۷۳۷/۰	۱۰,۳۲۸/۰	-	۹/۶	-
منابع شرکت‌های دولتی	۲۲,۳۱۴/۱	۱۵,۷۱۳/۰	۱۵,۷۱۳/۰	-	۴۲/۰	-
منابع بودجه کل کشور	۳۶,۳۱۰/۷	۲۸,۸۲۳/۰	۲۵,۴۱۳/۵	-	۲۶/۰	-
مصارف						
عنوان	لایحه ۱۴۰۱	قانون بودجه سال ۱۴۰۰		برآورد عملکرد ۱۴۰۰	رشد لایحه ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰ (سقف دوم)	رشد لایحه ۱۴۰۱ نسبت به برآورد عملکرد ۱۴۰۰
		سقف دوم	سقف اول			
هزینه‌ها	۹,۶۵۱/۹	۹,۱۸۹/۲	۶,۹۹۰/۰	۶,۵۴۰/۰	۵/۰	۴۷/۶
تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۵۱۸/۲	۱,۷۶۲/۶	۱,۴۶۰/۰	۸۰۰/۰	۴۲/۹	۲۱۴/۸
تملک دارایی‌های مالی	۱,۵۵۰/۰	۱,۸۲۷/۴	۹۲۰/۰	۸۳۰/۰	-۱۵/۲	۸۶/۷
جمع مصارف عمومی	۱۳,۷۲۰/۰	۱۲,۷۷۹/۲	۹,۳۷۰/۰	۸,۱۷۰/۰	۷/۴	۶۷/۹
از محل درآمدهای اختصاصی	۱,۳۳۲/۴	۹۵۸/۰	۹۵۸/۰	-	۳۹/۱	-
مصارف بودجه عمومی دولت	۱۵,۰۵۲/۴	۱۳,۷۳۷/۲	۱۰,۳۲۸/۰	-	۹/۶	-
مصارف شرکت‌های دولتی	۲۲,۳۱۴/۱	۱۵,۷۱۳/۰	۱۵,۷۱۳/۰	-	۴۲/۰	-
مصارف بودجه کل کشور	۳۶,۳۱۰/۷	۲۸,۸۲۳/۰	۲۵,۴۱۳/۵	-	۲۶/۰	-

مأخذ: لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۰
* برآورد عملکرد سال ۱۴۰۰ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی لحاظ شده است.

ضمنی لایحه بودجه ۱۴۰۱، سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی ناشی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۱۱/۹ میلیارد دلار محاسبه می‌شود که بر اساس نرخ تسعیر پیش‌بینی‌شده در بودجه (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) معادل ۲,۷۴۷/۱ هزار میلیارد ریال می‌شود و استقراض ۲۰ واحد درصدی سهم صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی معادل ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال خواهد شد.

همچنین با توجه به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، صادرات نفت و میعانات گازی یک میلیون و دویست هزار بشکه در روز با قیمت ۶۰ دلار در هر بشکه در نظر گرفته شده است. جدول ۱۳ فروش و نحوه برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی باید مطابق با قانون برنامه ششم توسعه معادل ۴۰ درصد باشد، اما دولت این مجوز را برای خود در نظر گرفته است که ۲۰ واحد درصد از این سهم را تحت عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی جزو منابع خود لحاظ کند. به این ترتیب سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی به ۲۰ درصد کاهش یافته است که مشابه لوایح بودجه در سه سال اخیر است.

بدین ترتیب، با توجه به فروض برآورد درآمدهای دلاری و سهم صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، این ردیف بودجه‌ای (استقراض از توسعه ملی) رشد ۲۷۹/۴ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (سقف دوم) تجربه کرده است. با توجه به فروض

جدول ۱۳- برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (بر اساس فروض ضمنی)

فروض	لایحه ۱۴۰۰	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	رشد لایحه ۱۴۰۱ به لایحه ۱۴۰۰ (درصد)	رشد لایحه ۱۴۰۱ به قانون ۱۴۰۰ (درصد)
میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)	۲,۳۰۰/۰	۲,۳۰۰/۰	۱,۲۰۰/۰	-۴۷/۸	-۴۷/۸
قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)	۴۰/۰	۴۰/۰	۶۰/۰	۵۰/۰	۵۰/۰
سهم شرکت ملی نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم شرکت ملی گاز از صادرات گاز طبیعی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی و گازی (درصد)	۳۸/۰	۳۸/۰	۴۰/۰	۵/۳	۵/۳
سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۴۷/۵	۴۷/۵	۴۵/۵	-۴/۲	-۴/۲
سهم دولت از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۴۷/۵	۴۷/۵	۴۵/۵	-۴/۲	-۴/۲
نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه (هزار ریال به ازای هر دلار)	۱۱۵/۰	۱۱۵/۰	۲۳۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۲/۹	۲/۹	۳/۶	۲۳/۴	۲۳/۴
کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۳۳/۶	۳۳/۶	۲۶/۳	-۲۱/۷	-۲۱/۷
سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)	۱۳/۹	۱۳/۹	۱۱/۹	-۱۳/۸	-۱۳/۸
سهم شرکت نفت از کل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۴/۹	۴/۹	۳/۸	-۲۱/۷	-۲۱/۷
سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی ناشی از خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۰/۴	۰/۴	۰/۵	۲۳/۴	۲۳/۴
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۱۶/۰	۱۶/۰	۱۲/۰	-۲۵/۰	-۲۵/۰
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی ناشی از خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۱/۴	۱/۴	۱/۶	۱۸/۳	۱۸/۳
منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱,۸۳۴/۳	۱,۸۳۴/۳	۲,۷۵۰/۲	۴۹/۹	۴۹/۹
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱۵۸/۴	۱۵۸/۴	۳۷۴/۶	۱۳۶/۵	۱۳۶/۵
مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی نسبت به منابع پیش‌بینی‌شده	۰/۰	۶۰۰/۰	۰/۰	-	-
تحویل نفت خام به اشخاص حقیقی، حقوقی، تعاونی و خصوصی بر اساس قیمت بورس انرژی یا قیمت‌های منطقه‌ای	۰/۰	۹۰۰/۰	۰/۰	-	-
کل درآمد نفتی (هزار میلیارد ریال) - سهم دولت	۱,۹۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۳,۱۲۴/۸	۵۶/۸	-۱۰/۵

مأخذ: لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰، لایحه بودجه ۱۴۰۱ و فروض ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

این درآمدها بر اساس فروض ضمنی مغایرت دارد. در جدول ۱۳ درآمدهای نفتی بر پایه فروض ضمنی لایحه بودجه ۱۴۰۱ برآورد شده است که حدود ۷۰۰ هزار میلیارد ریال کمتر از اعداد ثبت‌شده در لایحه تحت عنوان درآمدهای نفتی است. بخشی از این اختلاف به منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای

فرض شده است که کل درآمد نفتی دولت با نرخ ETS^۲ (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) تسعیر شود و اختصاص درآمدهای ارزی نفتی به واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) در لایحه پیشنهادی دولت حذف شده است. ارقام کلان درآمدهای نفتی عنوان‌شده در لایحه، با محاسبات سرجمع

۲. متوسط نرخ سامانه‌های سنا و نیما. سامانه سنا مربوط به معاملات ارز به صورت اسکناس در صرافی‌های مجاز و سامانه نیما مربوط به حواله‌های ارزی است.

ریال خواهد شد. معادل ۱۴/۵ درصد از این رقم سهم شرکت ملی نفت خواهد بود و به این ترتیب سهم ۸۵/۵ درصدی دولت حدود ۵۹۰ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود. علاوه بر این در ارقام کلان درج‌شده در لایحه، منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی حدود ۱۱۰ هزار میلیارد ریال بیشتر از برآورد بر مبنای فروش است که ریشه این اختلاف مشخص نیست. جدول ۱۴ به بررسی این مغایرت‌ها می‌پردازد.

پتروشیمی داخلی مربوط می‌شود که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به تبصره ۱۴ منتقل شده بود، اما در لایحه ۱۴۰۱ این ردیف به صورت ضمنی به منابع عمومی و درآمدهای نفتی اضافه شده است. در واقع منابع ناشی از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی با فرض فروش ۱۴۵ هزار بشکه در روز به قیمت ۵۷ دلار (۹۵ درصد فوب)، حدود ۳ میلیارد دلار می‌شود که پس از تسعیر با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار، حدود ۶۹۰ هزار میلیارد

جدول ۱۴- برآورد درآمدهای نفتی (براساس فروش ضمنی) در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و مقایسه با ردیف‌های لایحه ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال)

عنوان	بودجه ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۰	بودجه ۱۴۰۱	برآورد لایحه ۱۴۰۱	اختلاف برآورد (بر اساس فروش ضمنی) با ارقام لایحه ۱۴۰۱
درآمدهای نفتی	۱,۹۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۳,۸۱۸/۵	۳,۱۲۴/۸	۶۹۳/۶
فروش نفت خام و میعانات گازی (تسعیر به نرخ ETS)	۱,۵۳۱/۲	۱,۵۳۱/۲	۳,۱۵۵/۴	۲,۵۶۸/۹	۵۸۶/۶
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی (تسعیر به نرخ ETS)	۳۷۹/۹	۳۷۹/۹	۴۵۷/۰	۳۴۹/۹	۱۰۷/۱
سه درصد فروش نفت خام برای مناطق نفت‌خیز و محروم (تسعیر به نرخ ETS)	۸۱/۶	۸۱/۶	۲۰۶/۰	۲۰۶/۰	۰/۰
مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی نسبت به منابع پیش‌بینی‌شده (تسعیر به نرخ ETS)	۰/۰	۶۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
تحویل نفت خام به اشخاص حقیقی، حقوقی، تعاونی و خصوصی بر اساس قیمت بورس انرژی یا قیمت‌های منطقه‌ای (تسعیر به نرخ ETS)	۰/۰	۹۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰

مأخذ: لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰، لایحه بودجه ۱۴۰۱ و فروش ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

خدمت کارکنان دستگاه‌های اجرایی، رتبه‌بندی معلمان، همسان‌سازی حقوق اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم با حقوق اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت و موارد مشابه دیگر در نظر گرفته شد. اگرچه این ردیف بودجه‌ای در لایحه بودجه ۱۴۰۱ کمتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ لحاظ شده، اما همچنان تحقق آن دور از دسترس می‌نماید. عملکرد این ردیف در نیمه اول سال ۱۴۰۰ تنها حدود ۶/۸ هزار میلیارد ریال و در سال ۱۳۹۹ حدود ۱۶ هزار میلیارد ریال گزارش شد. عملکرد سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ نیز به ترتیب معادل ۵/۰ هزار میلیارد ریال و ۳/۸ هزار میلیارد ریال بوده است. در مجموع، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای به ترتیب با افزایش ۲/۳ درصدی و ۸۱/۳ درصدی نسبت به قانون و لایحه بودجه ۱۴۰۰، به ۴۰,۸۴/۵ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۴۰۱ رسیده است.

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۴۲/۹ درصدی داشته است. همچنین سهم این اعتبارات از مصارف عمومی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۱۸/۴ درصد است. به این ترتیب، تراز سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ۱,۵۶۶/۳ هزار میلیارد ریال رسید.

در لایحه پیشنهادی دولت سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی (با لحاظ حقوق ورودی) برابر ۳۸/۳ درصد لحاظ شد. این درآمدها رشد ۶۲/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشته است. این مهم عاملی برای تشدید شرایط رکودی و تضعیف بیشتر بخش خصوصی است، به گونه‌ای که مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی در این سند، رشد ۱۴۵/۸ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرده است. این در حالی است که کاهش ۵ واحد درصدی نرخ مالیات اشخاص حقوقی دارای پروانه بهره‌برداری در این لایحه پیش‌بینی شده است. بنابراین با توجه به وضعیت کنونی مبنی بر عدم اجرای کامل قانون مالیات بر ارزش افزوده در کل زنجیره تولید تا مصرف و همچنین عدم گسترش دریافت مالیات از تمامی فعالیت‌های اقتصادی در کشور (اعم از کسب‌وکارهای خصولتی، زیرزمینی و واسطه‌ای)، یا باید فشار مالیات‌ستانی بر بنگاه‌های اقتصادی

به هر حال سهم دولت از درآمدهای نفتی (صادرات نفت، میعانات گازی، خالص صادرات گاز و سهم ۸۵/۵ درصدی فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی) با فروش مورد توجه این سند، به ۳,۷۱۸/۱ هزار میلیارد ریال بالغ خواهد شد که ۸۶/۶ درصد بیشتر از لایحه بودجه ۱۴۰۰ است. با اضافه شدن برداشت دولت به میزان ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی (معادل ۱,۳۷۳/۰۶ هزار میلیارد ریال تسعیرشده با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار)، درآمدهای نفتی دولت به ۵,۰۹۱/۶ هزار میلیارد ریال خواهد رسید که ۳۷/۱ واحد درصد از منابع عمومی دولت در این لایحه را تشکیل می‌دهد. بنابراین سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی در لایحه بودجه ۱۴۰۱ به ترتیب با افزایش ۹/۶ واحد درصدی و ۶/۹ واحد درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۰ (بعد از اعمال ملاحظات رهبر انقلاب) و قانون بودجه ۱۴۰۰ (سقف دوم) همراه بوده است. این افزایش علاوه بر تغییر سیاست تخصیص ارز ترجیحی (کالاهای اساسی) و در نتیجه افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه درآمدهای نفتی، ناشی از انتقال دوباره منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی از منابع تبصره ۱۴ به منابع عمومی در لایحه بودجه ۱۴۰۱ است. علاوه بر این، در بند ۱ تبصره ۱ ماده واحده لایحه بودجه ۱۴۰۱، دولت مکلف به تخصیص ارز تا سقف ۴/۵ میلیارد یورو با هدف تقویت بنیه دفاعی، تحقیقات راهبردی دفاعی و پرداخت تعهدات مربوط به طرح‌های دفاعی و پیشرفت و آبادانی و محرومیت‌زدایی از محل تحویل نفت خام و میعانات گازی صادراتی (بر اساس قیمت روز صادراتی) شده است. در صورت لحاظ ارقام مزبور در سقف مصارف و منابع عمومی، وابستگی بودجه عمومی به منابع نفتی افزایش قابل توجهی را تجربه خواهد کرد. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولتی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۲۶۰ هزار میلیارد ریال منابع در نظر گرفته شده است که نسبت به لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ترتیب افزایش ۴/۴ درصدی و کاهش ۴۲/۴ درصدی را تجربه کرده است. قابل ذکر است که در سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰، تا سقف ۲۰۰ هزار میلیارد ریال از محل واگذاری سایر اموال منقول و غیرمنقول و ارایه حق امتیاز، برای تأمین بخشی از پاداش پایان

شفاف و شانسنامه‌دار بخش خصوصی افزایش یابد یا باید عدم تحقق جدی این ردیف درآمدی منجر به تشدید کسری بودجه شود. همچنین در بخش مالیات بر درآمد در لایحه بودجه ۱۴۰۱، مالیات بر مشاغل (کسبه، اصناف و موارد مشابه) و مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی به ترتیب رشدهای ۹۷/۱ درصدی و ۵۰/۵ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرده‌اند. در این میان ردیف مالیات بر ثروت در میان اجزای عمده درآمدهای مالیاتی با کاهش ۱۹/۶ درصدی روبه‌رو شده است. این کاهش عمدتاً به افت ۳۹/۱ درصدی مالیات بر نقل و انتقال سهام مربوط می‌شود که بیانگر برآورد دولت از عدم رونق بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ است. در میان اجزای مالیات بر ثروت، مالیات بر مستغلات کاهش ۳۹/۱ درصدی داشته و مالیات بر نقل و انتقال املاک با رشد ۷۳/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مواجه شده است. در قسمت مالیات بر کالاها و خدمات، ردیف‌های عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور، مالیات شماره‌گذاری خودرو و درآمد حاصل از یک واحد درصد مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده ۳۷ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، رشدهای به ترتیب ۱،۲۶۰/۷ درصدی، ۱۴۹/۸ درصدی و ۱۱۵/۵ درصدی را ثبت کرده‌اند. با وجود این که در قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب سال ۱۴۰۰ و قانون درآمدهای پایدار شهرداری‌های کشور، مقرر شده است که یک واحد درصد از سهم دولت در مالیات بر ارزش افزوده (۵ واحد درصد از ۹ درصد) کاسته شده و یک واحد درصد به سهم شهرداری‌ها (۴ واحد درصد) اضافه شود، ردیف مالیات بر ارزش افزوده در لایحه بودجه ۱۴۰۱ رشد ۶۹/۲ درصدی را تجربه کرده است. شایان ذکر است که در لایحه پیشنهادی، ردیف مالیات بر مصرف سیگار حذف شده است و به نظر می‌رسد به ردیف مالیات بر ارزش افزوده اضافه شده باشد. البته در رشد مالیات بر ارزش افزوده در سال ۱۴۰۱، نرخ تورم نقشی اساسی ایفا خواهد کرد و می‌تواند منجر به تحقق این ردیف درآمدی شود. علاوه بر این، بر اساس لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، اولین نقل و انتقال قطعی ساختمان‌های نوساز - اعم از مسکونی و غیر آن - که بیش از ۳ سال از تاریخ احداث آنها نگذشته باشد، مشمول مالیات ۲/۵ درصدی خواهد شد.

مالیات بر واردات (حقوق ورودی) با رشد ۴۲/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۰ همراه بوده است و ردیف حقوق ورودی سایر کالاها رشد ۹۱/۰ درصدی را نسبت به قانون ۱۴۰۰ تجربه کرده است. نرخ ارز محاسبه ارزش گمرکی کالاهای وارداتی در همه موارد از جمله حقوق ورودی، مطابق با نرخ ETS خواهد بود. همچنین، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، نرخ ۴ درصد حقوق گمرکی برای کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات و ملزومات مصرفی پزشکی و همچنین نهاده‌های کشاورزی و دامی به یک درصد تقلیل یافته است. با این وجود، افزایش قابل توجه حقوق ورودی ناشی از تغییر نرخ ارز محاسباتی بوده است، چرا که در سال‌های گذشته، نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) مبنای محاسبات قرار می‌گرفت.

در بخش اعتبارات هزینه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، فصل جبران خدمات کارکنان با رشد ۳۷/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲،۷۹۴/۵ هزار میلیارد ریال رسیده است که سهم ۲۸/۹ درصدی از کل اعتبارات هزینه‌ای دارد. افزون بر این، فصل رفاه اجتماعی که شامل انواع بیمه‌های اجتماعی کارکنان دولت، کمک‌های رفاهی کارمندان دولت و انواع کمک هزینه‌ها است، ۳۴/۱ درصد از اعتبارات هزینه‌ای را در بر گرفته و نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۰ رشدی نداشته است. از طرفی، فصل یارانه‌ها نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۷۳/۳ درصد کاهش یافته است. در مجموع، اعتبارات هزینه‌ای با سهم ۷۰/۳ درصدی از مصارف عمومی، رشد ۵/۰ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرده، اگرچه در مقایسه با سقف اول قانون بودجه سال ۱۴۰۰ این رشد به ۳۸/۱ درصد می‌رسد. بر این اساس کسری تراز عملیاتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ۴،۳۹۴/۲ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. این مهم نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از

اعتبارات هزینه‌ای به وسیله درآمدهای عمومی در سال آینده پوشش داده نمی‌شود. باید توجه داشت که سرجمع اعتبارات اختصاص یافته به حقوق و دستمزد کارکنان مشخص نیست. آنچه به عنوان جبران خدمات کارکنان ذکر می‌شود صرفاً شامل حکم آنان است و مزایا را در بر نمی‌گیرد. همچنین حقوق و مزایای کارکنان نیروهای مسلح، وزارت دفاع، وزارت اطلاعات و دستگاه‌های مرتبط با آنها در این سرفصل گزارش نشده و در سرفصل سایر هزینه‌ها قرار می‌گیرد. اعتبار تخصیص یافته جهت کسور بازنشستگی کارکنان نیز در سرفصل رفاه اجتماعی دسته‌بندی می‌شود. در عین حال بخشی از خرید خدمت در سرفصل استفاده از کالاها و خدمات مربوط به پرداخت حقوق و دستمزد کارکنان قراردادی و شرکتی است که به دلیل عدم وجود پرداخت به ذینفع نهایی، قابل محاسبه نیست. با این حال طبق اطلاعات گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در لایحه بودجه ۱۴۰۱ از کل اعتبارات هزینه‌ای، حدود ۱،۲۰۰ هزار میلیارد ریال مربوط به کمک به صندوق‌های بازنشستگی و ۷۵۰ هزار میلیارد ریال پرداختی به سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح است. ردیف‌های متفرقه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۲،۸۵۹/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که اعتبارات هزینه‌ای سهم ۶۱/۲ درصدی را از کل این اعتبارات دارند. از میان زیرمجموعه‌های اعتبارات متفرقه، اعتبارات ردیف‌های موردی (موقت) سهم حدود ۶۶ درصدی (برابر با ۱،۸۸۶/۲ هزار میلیارد ریال) دارند که ۹۹۱/۳ هزار میلیارد ریال آن را اعتبارات جاری و مابقی را اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تشکیل می‌دهد. حدود ۸۹/۴ درصد از اعتبارات جاری ردیف‌های موردی (موقت) به ردیف‌هایی از جمله صندوق بازنشستگی فولاد جهت کمک به پرداخت مستمری بازنشستگان (۶۰/۵ هزار میلیارد ریال)، صندوق تثبیت بورس (۶۰ هزار میلیارد ریال)، اجرای قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (۱۲۰ هزار میلیارد ریال)، اجرای طرح رتبه‌بندی معلمان (۲۵۰ هزار میلیارد ریال)، پاداش پایان خدمت بازنشستگان (۲۲۶ هزار میلیارد ریال) و تأمین الزامات تحقق رشد شاخص‌های اقتصادی (۱۷۰ هزار میلیارد ریال) اختصاص یافته است. همچنین در ردیف‌های متفرقه، سود و کارمزد اوراق بهادار داخلی و وام‌های خارجی (شامل تأمین هزینه‌های انتشار و حق عاملیت و نگهداری اوراق بهادار) مبلغ ۴۹۳ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (سقف دوم) رشد ۱/۶ درصدی را تجربه کرده است. انتشار اوراق بدهی در سال‌های اخیر در پی بازگشت تحریم‌های ایالات متحده آمریکا رشد قابل توجهی داشته و منجر به افزایش این ردیف متفرقه شده است. این ردیف در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حدود ۱۳۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده بود.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مطابق معمول نظام بودجه‌ریزی در ایران، تلاش شد تا نازاری بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شود. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولت برابر با ۸۸۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد منفی ۳۳/۶ درصدی داشته است. انتشار اسناد خزانه اسلامی در این سند بودجه برابر با ۳۶۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده است و نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کاهش ۲۸ درصدی را تجربه کرده است.

البته در نیمه اول سال ۱۴۰۰ حدود ۸۱۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی منتشر و در فرآیند تخصیص به پیمانکاران قرار گرفت و حدود ۶۲ درصد از سقف قانونی بودجه ۱۴۰۰ بیشتر بود. همچنین ردیف انتشار اوراق مالی اسلامی نیز در لایحه بودجه ۱۴۰۱ با کاهش ۳۱ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، برابر با ۵۰۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. علاوه بر این، اجازه انتشار اوراق مالی اسلامی به مبلغ ۲۰ هزار میلیارد ریال بابت احداث، تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی کشور به دولت داده شده که تفاوتی با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ ندارد. از طرفی، همچون لوایح و قوانین بودجه سال‌های گذشته، انتشار ۱۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی جهت بازپرداخت اصل و سود اوراق سررسیدشده در نظر گرفته شده، اگرچه برخلاف سال‌های

بودجه سال ۱۴۰۱ با رشد منفی ۳۰/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲,۹۹۱/۵۰ هزار میلیارد ریال رسیده و سهم ۲۱/۸ درصدی از منابع عمومی دارد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با کاهش ۳/۹ درصدی مواجه است.

در بخش تملک دارایی‌های مالی، با توجه به انتشار روزافزون اوراق بدهی دولتی از سال ۱۳۹۳ به این سو، بازپرداخت اصل اوراق مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۸۲/۹ درصدی را تجربه کرده، اگرچه کل تملک دارایی‌های مالی با رشد منفی ۱۵/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، از حدود ۱,۸۲۷/۴ هزار میلیارد ریال به ۱,۵۵۰/۰ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است. عمده این کاهش به ردیف تعهدات پرداخت‌نشده سال قبل برمی‌گردد که در سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حدود ۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به آن اضافه شده بود. بر این اساس، تراز مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۱,۴۴۱/۵ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. جدول ۱۵ صورت وضعیت ارقام کلان لایحه بودجه ۱۴۰۱ را به نمایش می‌گذارد.

گذشته، در لایحه بودجه ۱۴۰۱، این منابع خارج از سقف انتشار اوراق مالی دولت در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی قرار گرفته است. سقف انتشار اوراق بدهی دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۱ مورد توجه و تأکید قرار گرفته است، اما این اجازه به دولت داده شده است که در صورت عدم تحقق درآمدهای نفتی، دولت می‌تواند کسری ایجادشده را از محل انتشار اوراق (فرا تر از سقف قیدشده در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی) جبران کند. بنابراین سقف انتشار اوراق بدهی وابسته به تحقق درآمدهای نفتی شده و انتشار اوراق بدهی بدون توجه به شاخص‌های پایداری بدهی، نقش پسماند منابع عمومی را ایفا خواهد کرد.

واگذاری شرکت‌های دولتی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد منفی ۷۲/۳ درصدی داشته است. علاوه بر این، کاهش سهم صندوق توسعه ملی از منابع ناشی از صادرات نفت، گاز و میعانات گازی به عنوان استقراض دولت از صندوق و در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی لحاظ شده و منابع ربالی حاصل از این ردیف ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. در مجموع، واگذاری دارایی‌های مالی در لایحه

جدول ۱۵- ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال - درصد)

لایحه ۱۴۰۱	سهم از کل منابع عمومی	رشد نسبت به قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	سهم از کل منابع عمومی	رشد نسبت به قانون ۱۴۰۰
درآمدها (عمومی)	۶,۶۴۴/۱	۴۸/۴	۴۶/۱	هزینه‌ها (جاری)	۷۰/۳
درآمدهای مالیاتی	۵,۲۶۷/۷	۳۸/۴	۶۲/۰	جبران خدمات کارکنان	۲۰/۴
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۸۶۶/۴	۶/۳	۷۸/۶	استفاده از کالاها و خدمات	۴/۴
درآمدهای حاصل از فروش کالا و خدمات	۱۸۲/۶	۱/۳	۲۳/۳	هزینه‌های اموال و دارایی	۳/۶
درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات	۱۰۳/۲	۰/۸	-۴/۶	یارانه	۰/۵
درآمدهای متفرقه	۲۲۴/۲	۱/۶	-۵۹/۶	کمک‌های بلاعوض	۱/۶
				رفاه اجتماعی	۲۴/۰
				سایر هزینه‌ها	۱۵/۹
تراز عملیاتی	-۳۵/۲	-	-۳۵/۲		
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۸۴/۵	۲۹/۸	۳/۳	تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۸/۴
منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی	۳,۸۱۸/۵	۲۷/۸	۹/۳	ساخت‌ها	۱۴/۶
منابع حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول	۲۶۱/۰	۱/۹	-۴۲/۴	ماشین آلات و تجهیزات	۲/۵
منابع حاصل از واگذاری طرح‌های عمرانی	۵/۰	۰/۰	-۵۰/۰	سایر دارایی‌های ثابت	۰/۰
				استفاده از موجودی انبار	۰/۰
				اقلام گرانبها	۰/۰
				زمین	۰/۱
				سایر دارایی‌های تولید نشده	۱/۲
تراز سرمایه‌ای	۱,۵۶۶/۳	-	-۲۸/۶		
واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۹۹۱/۵	۲۱/۸	-۳۰/۰	تملک دارایی‌های مالی	۱۱/۳
فروش و واگذاری انواع اوراق مالی اسلامی	۸۸۰/۰	۶/۴	-۲۳/۶	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	۰/۴
استفاده از تسهیلات خارجی	۰/۵	۰/۰	۰/۰	بازپرداخت اصل اوراق مالی	۹/۴
دریافت اصل وام‌ها	۱۵/۶	۰/۱	۲۷/۵	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی	۳/۴
واگذاری شرکت‌های دولتی	۷۱۰/۰	۵/۲	-۷۲/۳	تعهدات پرداخت نشده سال‌های قبل	۵/۱
برگشتی پرداخت‌های سال‌های قبل	۱۰/۸	۰/۱	-۳۲/۶	بازپرداخت اصل وام‌های خارجی و تعهدات	۱/۵
استفاده از صندوق توسعه ملی	۱,۳۷۳/۶	۱۰/۰	۲۷۹/۴		
حاصل از سایر واگذاری‌ها	۱/۰	۰/۰			
تراز مالی	-۴۱/۱	-	-۴۱/۱		

ماخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰

عملکرد مالی دولت در نیمه نخست ۱۴۰۰

عملیاتی در این دوره به ۱,۲۹۴/۶ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این میان نسبت عملکرد اعتبارات هزینه‌ای به مصوب شش ماهه سقف اول قانون بودجه ۱۴۰۰ حدود ۹۱/۷ درصد بوده که نشان‌دهنده درصد تحقق بالای مخارج جاری در سقف اول قانون بودجه است. در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با توجه به تحریم‌های ایالات متحده آمریکا، شیوع ویروس کرونا در جهان (کاهش تقاضای نفت خام و میعانات گازی) و ناتوانی در واگذاری اموال منقول و غیرمنقول، عملکرد ناچیز ۱۳/۴ درصدی و ۲۳/۵ درصدی نسبت به رقم مصوب سقف دوم و سقف اول قانون بودجه داشته است. علاوه بر این، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (اعتبارات عمرانی) با عملکرد ۶۶۶/۴ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۷۵/۶ درصدی نسبت به سقف دوم و ۹۷/۳ درصدی نسبت به سقف اول داشته است. تحقق عملکرد بالای تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرهون انتشار گسترده اسناد خزانه اسلامی و تخصیص به پیمانکاران در نیمه اول سال ۱۴۰۰ است. بر این اساس، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) دچار کسری ۴۰۱/۱ هزار میلیارد ریالی شده است. کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای (به عنوان یکی از معیارهای کسری بودجه) از طریق خالص واگذاری دارایی‌های مالی و تنخواه‌گردان بانک مرکزی (به ترتیب ۱,۱۵۶/۲

در هنگام تهیه این گزارش هیچ اطلاعات رسمی از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در سال ۱۴۰۰ منتشر نشده و آمار و اطلاعات استفاده‌شده به استناد انعکاس آمار در برخی از منابع غیررسمی است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت در نیمه اول سال ۱۴۰۰ به ترتیب برابر با ۳,۶۱۰/۷ هزار میلیارد ریال و ۴,۱۵۰/۱ هزار میلیارد ریال بوده است. نسبت عملکرد منابع عمومی به رقم مصوب شش ماهه قانون بودجه در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۶/۵ درصد است. از طرفی نسبت عملکرد مصارف عمومی برابر با ۶۵/۰ درصد است. اختلاف ۸/۴ واحد درصدی تحقق منابع و مصارف عمومی در نیمه اول سال ۱۴۰۰ منجر به برداشت از تنخواه‌گردان بانک مرکزی به مبلغ ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریال شده است. اگر سقف اول قانون بودجه ۱۴۰۰ را در نظر بگیریم، نسبت منابع و مصارف عمومی نسبت به مصوب شش ماهه به ترتیب برابر با ۷۷/۰ درصد و ۸۸/۵ درصد خواهد شد. در نیمه نخست سال جاری، حدود ۱,۴۶۹/۲ هزار میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی و گمرکی محقق شده است که نشان‌دهنده تحقق ۹۰/۳ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه سقف اول و دوم (ارقام مصوب مالیاتی و گمرکی در سقف اول و دوم یکسان است) قانون بودجه ۱۴۰۰ است و با توجه به هزینه‌کرد جاری دولت، کسری تراز

جدول ۱۶- عملکرد مالی دولت در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	برآورد عملکرد قانون بودجه ۱۴۰۰*	شش دوازدهم مصوب ۱۴۰۰	عملکرد شش ماهه ۱۴۰۰	نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه ۱۴۰۰	سهم اجزاء از عملکرد منابع و مصارف عمومی در نیمه اول ۱۴۰۰
درآمدهای عمومی	۴,۵۴۹/۰	۳,۹۹۰/۰	۲,۲۷۴/۵	۱,۹۵۱/۳	۸۵/۸	۵۴/۰
مالیاتی و گمرکی	۳,۲۵۲/۴	۳,۱۶۹/۰	۱,۶۲۶/۲	۱,۴۶۹/۲	۹۰/۳	۴۰/۷
سایر درآمدها	۱,۲۹۶/۶	۸۲۱/۰	۶۴۸/۳	۴۸۲/۲	۷۴/۴	۱۳/۴
اعتبارات هزینه‌ای	۹,۱۸۹/۲	۶,۵۴۰/۰	۴,۵۹۴/۶	۳,۲۴۵/۹	۷۰/۶	۷۸/۲
تراز عملیاتی	-۴,۶۴۰/۲	-۲,۵۵۰/۰	-۲,۳۲۰/۱	-۱,۲۹۴/۶	۵۵/۸	-
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۳,۹۵۵/۵	۶۰۰/۰	۱,۹۷۷/۷	۲۶۵/۴	۱۳/۴	۷/۳
نفت و فرآورده‌های نفتی	۳,۴۹۲/۷	-	۱,۷۴۶/۴	۲۵۸/۶	۱۴/۸	۷/۲
فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول و طرح‌های عمرانی	۴۶۲/۸	-	۲۳۱/۴	۶/۸	۲/۹	۰/۲
تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۷۶۲/۶	۸۰۰/۰	۸۸۱/۳	۶۶۶/۴	۷۵/۶	۱۶/۱
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۱۹۲/۸	-۲۰۰/۰	۱,۰۹۶/۴	-۴۰۱/۱	-۳۶/۶	-
واگذاری دارایی‌های مالی	۴,۲۷۴/۷	۲,۳۸۰/۰	۲,۱۳۷/۴	۱,۳۹۴/۰	۶۵/۲	۳۸/۶
فروش و واگذاری اوراق مالی اسلامی	۱,۳۲۵/۰	-	۶۶۲/۵	۱,۱۴۰/۰	۱۷۲/۱	۳۱/۶
واگذاری شرکت‌های دولتی	۲,۵۵۹/۰	-	۱,۲۷۹/۵	۸/۷	۰/۷	۰/۲
دریافت اصل وام‌ها و استفاده از تسهیلات خارجی	۱۲/۷	-	۶/۴	۶/۴	۱۰۰/۰	۰/۲
برگشتی پرداخت‌های سال قبل	۱۶/۰	-	۸/۰	۸/۰	۱۰۰/۰	۰/۲
استفاده از صندوق توسعه ملی	۳۶۲/۰	-	۱۸۱/۰	۲۳۰/۹	۱۲۷/۶	۶/۴
تملک دارایی‌های مالی	۱,۸۲۷/۴	۸۳۰/۰	۹۱۳/۷	۲۳۷/۸	۲۶/۰	۵/۷
خالص واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۴۴۷/۳	۱,۵۵۰/۰	۱,۲۲۳/۷	۱,۱۵۶/۲	۹۴/۵	-
کل منابع	۱۲,۷۷۹/۲	۶,۹۷۰/۰	۶,۳۸۹/۶	۳,۶۱۰/۷	۵۶/۵	۱۰۰/۰
کل مصارف	۱۲,۷۷۹/۲	۸,۱۷۰/۰	۶,۳۸۹/۶	۴,۱۵۰/۱	۶۵/۰	۱۰۰/۰
تراز شکلی بودجه	۰/۰	-۱,۲۰۰/۰	۰/۰	-۵۳۹/۴	-	-
استفاده از تنخواه‌گردان خزانه	۰/۰	-	۰/۰	۵۳۹/۴	-	-

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰، خبرگزاری فارس، دخل و خرج دولت در نیمه امسال چگونه گذشت؟
* برآورد عملکرد سال ۱۴۰۰ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی لحاظ شده است.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل درآمدهای مالیاتی (به غیر از مالیات بر واردات) برابر با ۲,۷۰۶/۳ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۴۵/۴ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات) و ۵۴/۶ درصد را مالیات مستقیم (مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ کل درآمد مالیاتی (به جز مالیات بر واردات) حدود ۲,۰۲۹/۸ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اظهارات معاون درآمدهای مالیاتی سازمان امور مالیاتی حکایت از تحقق ۱۰۷/۱ درصدی این درآمدها در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ دارد. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۱۲۳/۱ درصدی را ثبت کرد. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب نه ماهه (۱۸۰/۱) درصد) را تجربه کرد. از طرفی، مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۳۸/۲ درصدی، پایین‌ترین عملکرد را در میان اجزای مالیات مستقیم داشت. این نسبت پایین عمدتاً ناشی از عملکرد ضعیف بازار سرمایه در نه ماه ابتدایی سال جاری است. علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات نیز سهم قابل توجه ۳۷/۳ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی (به غیر از حقوق ورودی) داشت. جدول ۱۷ وضعیت درآمدهای مالیاتی دولت را به تصویر می‌کشد.

هزار میلیارد ریال و ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریال) پوشش داده شده است. بنا به گزارش سازمان خصوصی‌سازی، واگذاری شرکت‌های دولتی در نه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ حدود ۱۳ هزار میلیارد ریال بوده است. با فرض توزیع یکسان عملکرد ۹ ماه ابتدایی سال جاری، عملکرد شش ماهه آن برابر ۸/۴ هزار میلیارد ریال محاسبه می‌شود که از تحقق ۱/۸ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه سقف اول و ۰/۷ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه سقف دوم حکایت دارد. جدول ۱۶ وضعیت عملکرد مالی دولت در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ را به تصویر می‌کشد. با توجه به این که داده‌های در دسترس صرفاً بیانگر مجموع واگذاری دارایی‌های مالی و همچنین میزان انتشار اوراق بدهی دولت‌اند، جهت محاسبه میزان استفاده از صندوق توسعه ملی، درآمدهای حاصل از دریافت اصل وام‌ها، استفاده از تسهیلات خارجی و برگشتی پرداخت‌های سال قبل معادل مصوب شش ماهه لحاظ شده‌اند.

سقف استفاده دولت از تنخواه‌گردان خزانه در سال ۱۴۰۰ که بر اساس قوانین و مقررات رقمی حدود ۴۱۲ هزار میلیارد ریال بود، بر اساس مصوبه مورخ ۲۹ خردادماه ۱۴۰۰ هیأت دولت، به حدود ۵۴۹ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. دولت با استفاده از ظرفیت همین مصوبه توانست بخشی از کسری بودجه نیمه اول سال ۱۴۰۰ را جبران کند.

جدول ۱۷- عملکرد درآمدهای مالیاتی در نه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	برآورد عملکرد قانون بودجه ۱۴۰۰*	نه دوازدهم مصوب	عملکرد نه ماهه	نسبت عملکرد به مصوب نه ماهه	سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی در عملکرد نه ماهه
درآمدهای مالیاتی	۲,۷۰۶/۳	۲,۹۹۹/۰	۲,۰۲۹/۸	۲,۱۷۴/۰	۱۰۷/۱	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۱,۴۷۶/۹	۱,۷۴۸/۰	۱,۱۰۷/۷	۱,۳۶۳/۰	۱۲۳/۱	۶۲/۷
مالیات اشخاص حقوقی	۵۹۲/۱	۱,۰۴۰/۰	۴۴۴/۱	۸۰۰/۰	۱۸۰/۱	۳۶/۸
مالیات بر درآمد	۵۴۲/۵	۵۶۲/۰	۴۰۶/۹	۴۶۵/۰	۱۱۴/۳	۲۱/۴
مالیات بر ثروت	۳۴۲/۳	۱۴۶/۰	۲۵۶/۷	۹۸/۰	۳۸/۲	۴/۵
مالیات غیرمستقیم	۱,۲۲۹/۵	۱,۲۵۱/۰	۹۲۲/۱	۸۱۱/۰	۸۸/۰	۳۷/۳
مالیات بر کالاها و خدمات	۱,۲۲۹/۵	۱,۲۵۱/۰	۹۲۲/۱	۸۱۱/۰	۸۸/۰	۳۷/۳

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰؛ خبرگزاری فارس، جزئیات عملکرد نه ماهه درآمدهای مالیاتی.
* برآورد بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تصمیم‌گیرنده، با ۱۷۱/۷ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار) و فرآیند پذیره‌نویسی، ۴۲۷/۶ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی خریداری شد. بر این اساس، از ابتدای سال تا انتهای آذرماه، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در بازار پول (حراج)، فرآیند مظنه‌گیری بازار سرمایه و پذیره‌نویسی معادل ۵۹۹/۳ هزار میلیارد ریال ثبت شد. در مقام مقایسه، در نه ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۹، مجموع خرید اوراق بدهی دولتی در سامانه حراج، مظنه‌گیری و پذیره‌نویسی معادل ۸۴۳/۷ هزار میلیارد ریال ثبت شد که ۲۹/۰ درصد بیشتر از نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ است. جدول ۱۸ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در حراج‌های بانک مرکزی از شروع به کار این فرآیند تا انتهای آذرماه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با رشد ۵۰/۵ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۱,۳۲۵/۰ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از خردادماه سال ۱۴۰۰ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد که تا انتهای آذرماه امسال ۲۴ مرحله حراج برگزار شد. این بانک تا انتهای آذرماه سال ۱۴۰۰ حدود ۳,۴۳۴/۱ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه بدهی دولتی با نماد اراد و ۱۱۵/۰ هزار میلیارد ریال اوراق سلف موازی بر پایه نفت خام (در آخرین حراج شهریورماه ۱۴۰۰) در بازار بین بانکی عرضه کرد که با تقاضای ۱۷۳/۱ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مکانیزم مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی

جدول ۱۸- حراج اوراق بدهی دولت تا انتهای آذرماه ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال - درصد)

ماه	۱۳۹۹			۱۴۰۰		
	میزان عرضه در حراج	میزان تقاضا در حراج	میزان معاملات حراج	میزان عرضه در حراج	میزان تقاضا در حراج	میزان معاملات حراج
خرداد	۲۱۹/۰	۶۳۲/۳	۱۰۹/۰	۹۳۵/۵	۱۷/۵	۱۶/۰
تیر	۴۱۴/۴	۴۷۷/۶	۲۴۹/۶	۸۴۴/۱	۲۱/۵	۲۱/۵
مرداد	۲۹۱/۰	۱۴۰/۶	۴۶/۵	۷۲۲/۱	۳۶/۳	۳۶/۳
شهریور	۲۲۱/۰	۸۸/۵	۵۶/۷	۶۲۱/۹	۶۳/۱	۶۳/۱
مهر	۳۲۳/۲	۱۱/۸	۱۱/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
آبان	۲۲۵/۰	۵۲/۴	۱۶/۸	۱۰۰/۰	۹/۲	۹/۲
آذر	۲۷۳/۶	۴۶/۴	۴۵/۴	۳۲۴/۵	۲۵/۶	۲۵/۶
دی	۴۴۳/۰	۴۶/۹	۴۶/۸	-	-	-
بهمن	۲۹۸/۸	۲۹/۰	۲۹/۰	-	-	-
اسفند	۷۷۱/۶	۶۳/۶	۶۰/۲	-	-	-

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت

نقش کرده‌اند. خالص خرید بانک‌ها در بازار ثانویه حدود منفی ۴۱۹ هزار میلیارد ریال بوده است. ترکیب اطلاعات حراج‌های برگزار شده توسط بانک مرکزی در کنار معاملات اوراق بدهی در بازار ثانویه حکایت از آن دارد که بانک‌ها در بازار اولیه در سال جاری تمایلی به خرید اوراق بدهی نداشته و از طرفی در بازار ثانویه، از فروشندگان اصلی اوراق بدهی بوده‌اند. بازخرید بخش عمده اوراق بدهی دولتی توسط بانک مرکزی در بازار ثانویه، موجب افزایش پایه پولی و تورم خواهد شد.

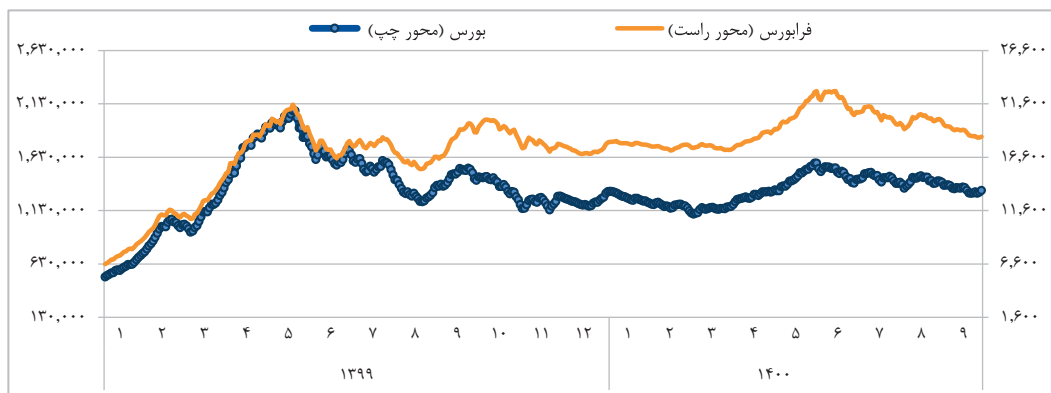
علاوه بر این، از نیمه دوم مردادماه، معاملات بازار اوراق بدهی به تفکیک فعالان اصلی این بازار (بانک مرکزی، بانک‌ها، صندوق‌ها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می‌شود. بر این اساس، از نیمه دوم مردادماه تا انتهای آذرماه ۱۴۰۰، خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌ها به ترتیب حدود ۶۲۱ هزار میلیارد ریال و ۳۷۷ هزار میلیارد ریال در بستر بازار ثانویه گزارش شده است و بانک‌ها در این مدت بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی ایفای

۷. بازار سرمایه

را تجربه کرد که این روند در هفته انتهایی آبان‌ماه با اعلام خبر لغو افزایش قیمت خودرو معکوس و نزولی شد. شاخص کل بورس در انتهای آذر، با توجه به شرایط بازار سرمایه و افت قابل توجه تقاضا در ماه‌های اخیر، افت ۴/۹ درصدی را نسبت به انتهای آبان‌ماه ثبت کرد. شایان ذکر است که شاخص مذکور در آخرین روز کاری آذرماه نسبت به نیمه اول مهرماه کاهش ۱۱/۴ درصدی داشته است. افت و در جا زدن شاخص کل بورس منجر به تصویب ده مصوبه دولت همچون افزایش سرمایه ۳۰۰ هزار میلیارد ریالی صندوق تثبیت بازار، اختصاص وجوه حاصل از عرضه اولیه سهام دولتی به بازگردانی سهام عرضه‌شده و حضور و مشارکت رییس سازمان بورس و اوراق بهادار در کمیته انتشار اوراق دولتی در انتهای آذرماه شد. در این میان، فرابورس ایران هم روندی مشابه با شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران تجربه کرد. شاخص کل فرابورس از انتهای فصل تابستان ۱۴۰۰ تا نیمه اول مهرماه رشد ۳/۷ درصدی را ثبت کرد و در ادامه، روند آن نزولی شد و در آخرین روز کاری آذرماه با افت ۱۳/۲ درصدی نسبت به نیمه اول مهرماه به ۱۸/۵ هزار واحد رسید. نمودار ۶ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا انتهای آذرماه ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

با قرارگرفتن در فصل برگزاری مجامع سالانه و تقسیم سود در فصل دوم سال ۱۴۰۰، رشد نرخ ارز، عدم جذابیت بازار رمزارزها برخلاف ماه‌های قبل از آن و کاهش نرخ سود در بازار بین‌بانکی، شاخص کل بورس در انتهای هفته اول شهریورماه نسبت به انتهای خردادماه رشد ۳۴/۶ درصدی را ثبت کرد و به ۱،۵۷۳/۴ هزار واحد رسید. پس از رشد قابل توجه شاخص کل از هفته دوم خرداد تا انتهای هفته اول شهریورماه و رسیدن به سطح مقاومت ۱،۶۰۰/۰ هزار واحد، با کاهش نرخ ارز در بازار آزاد و وعده آزادسازی واردات خودرو، فروش‌های هیجانی از سوی سهامداران شدت گرفت، به گونه‌ای که شاخص کل در آخرین روز کاری شهریورماه با افت ۱۱/۹ درصدی نسبت به هفته اول شهریورماه به ۱،۳۸۶/۵ هزار واحد رسید. از طرفی، در نیمه اول مهرماه، شاخص کل بورس با افزایش نرخ ارز رشد ۷/۳ درصدی را نسبت به انتهای شهریورماه تجربه کرد. از آن پس، ناپایداری در خصوص ادامه روند مذاکرات و نیز رونق مقطعی بازار رمزارزها، کاهش تقاضا در بازار و نهایتاً افت ۶ درصدی شاخص کل بورس را از نیمه دوم مهرماه تا نیمه اول آبان‌ماه در پی داشت. در هفته سوم آبان‌ماه، به واسطه ابلاغ رسمی افزایش قیمت خودرو و تداوم روند صعودی بازار ارز، شاخص کل بورس روند صعودی به خود گرفت و رشد ۴/۲ درصدی

نمودار ۶- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

بورس اوراق بهادار تهران در آخرین روز کاری آذرماه به ۵۲,۶۹۴/۹ هزار میلیارد ریال رسید که ۷/۶ درصد کمتر از انتهای آذرماه سال گذشته است. شاخص هم‌وزن در انتهای فصل پاییز ۱۴۰۰ معادل ۲۰/۸ درصد نسبت به انتهای سال قبل کاهش یافت. این شاخص در طول یک سال منتهی به آذرماه ۱۴۰۰ افت ۲۲/۲ درصدی داشت که بیشتر از کاهش شاخص کل در همین مدت (۸/۴ درصد) است. بنابراین در این یک سال به طور متوسط شرکت‌های کوچکتر با کاهش قیمت سهام بیشتری نسبت به شرکت‌های بزرگتر مواجه شده‌اند. جدول ۱۹ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

براساس گزارش‌های ماهانه بورس تهران، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ حدود ۱,۰۹۵/۹ میلیارد سهم در بورس تهران مورد معامله قرار گرفت که ۳۵/۷ درصد کمتر از حجم معاملات سهام در مدت مشابه سال قبل بود. با توجه به کاهش قابل توجه قیمت سهام، ارزش معاملات سهام کاهش ۶۳/۵ درصدی را در همین مدت تجربه کرد و به ۷,۲۵۶/۰ هزار میلیارد ریال رسید. البته ارزش معاملات بازار اوراق بدهی و صندوق‌های قابل معامله در همین مدت به ترتیب رشدهای ۱۷۰/۰ درصدی و ۷۳/۰ درصدی را تجربه کرد، اما به دلیل سهم کم آنها از بازار، در نهایت ارزش کل معاملات ۵۳/۸ درصد کاهش یافت. ارزش بازار

جدول ۱۹- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

در طول دوره				انتهای دوره			
حجم معاملات سهام	ارزش معاملات سهام	ارزش کل معاملات	ارزش بازار	شاخص کل هم‌وزن	شاخص کل	شاخص مالی	شاخص صنعت
(میلیارد سهم)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)
۱,۰۹۵/۹	۷,۲۵۶/۰	۹,۸۶۸/۰	۵۲,۶۹۴/۹	۳۴۸/۲	۱,۳۱۸/۴	۱,۴۰۴/۳	۱,۲۱۸/۳
۱,۷۰۴/۹	۱۹,۸۸۵/۹	۲۱,۳۴۴/۳	۵۷,۰۵۹/۱	۴۴۷/۸	۱,۴۳۹/۱	۲,۰۰۱/۹	۱,۲۶۴/۵
-۳۵/۷	-۶۳/۵	-۵۳/۸	-۷/۶	-۲۲/۲	-۸/۴	-۲۹/۹	-۳/۷

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

همچنین شش شرکت برای اولین بار سهام خود را وارد بورس کردند که در مجموع به تأمین مالی ۴۰/۴ هزار میلیارد ریالی از این طریق منجر شد. جدول ۲۰ جزئیات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در نه ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس تهران از ابتدای سال تا انتهای آذرماه سال ۱۴۰۰ معادل ۱,۰۶۸/۶ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام دادند که ۸۴/۹ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته) و ۱۱/۳ درصد آن از طریق انتشار اوراق بدهی و اوراق اختیار فروش تبعی صورت گرفت.

جدول ۲۰- روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس (هزارمیلیارد ریال-درصد)

جمع کل	نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹		نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰		درصد تغییر نه ماهه ۱۴۰۰ به نه ماهه ۱۳۹۹
	ارزش	سهم از کل	ارزش	سهم از کل	
عرضه اولیه	۷۱۱/۳	۱۰۰/۰	۱,۰۶۸/۸	۱۰۰/۰	۵۰/۳
افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)	۱۲۸/۰	۱۸/۰	۴۰/۴	۳/۸	-۶۸/۴
انتشار اوراق بدهی	۵۲۰/۱	۷۳/۱	۹۰۷/۸	۸۴/۹	۷۴/۵
انتشار اوراق اختیار فروش تبعی	۵۳/۰	۷/۵	۶۱/۶	۵/۸	۱۶/۲
	۱۰/۲	۱/۴	۵۹/۱	۵/۵	۴۸۰/۷

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، آذرماه ۱۴۰۰

۸. سایر تحولات

طبق گزارش مرکز آمار ایران از شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور، سهم هزینه‌های خوراکی خانوارهای شهری از ۲۳/۳ درصد کل هزینه‌های آنها در سال ۱۳۹۶ به ۲۵/۹ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. به موازات و در همین فاصله زمانی، سهم هزینه خالص مسکن به کل هزینه خانوارهای شهری از ۳۳/۰ درصد به ۴۲/۸ درصد رسیده است. سهم هزینه خالص بهداشت و درمان نیز از ۱۰/۶ درصد کل هزینه خانوار شهری در سال ۱۳۹۶ به ۱۱/۳ درصد کل هزینه خانوار شهری در سال ۱۳۹۹ فزونی یافته است. به این ترتیب یک خانوار شهری که در سال ۱۳۹۶ به طور متوسط ۶۶/۹ درصد از سبد مخارج خود را به خوراک و سرپناه و سلامت اختصاص می‌داد، با

گذشت سه سال ناچار به تخصیص ۸۰/۰ درصد از سبد مخارج خود به این امور شده و تنها ۲۰/۰ درصد باقی مانده را توانسته است برای سایر امور زندگی (از جمله تحصیل و آموزش و تفریح و امور فرهنگی) به مصرف برساند. این در حالی است که گزارش‌های مختلف از کاهش مطلق مصرف سرانه بسیاری از اقلام خوراکی (از جمله گوشت قرمز و لبنیات) حکایت دارند. در عین حال باید توجه داشت که در فاصله سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ و بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، وضعیت توزیع درآمد نیز نابرابرتر شده، به نحوی که نسبت مخارج ثروتمندترین دهک جامعه به فقیرترین دهک، از ۱۳/۶۵ به ۱۳/۹۶ افزایش یافته است.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | پاییز ۱۴۰۰

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، یاسر پاکدامن، حسین سلطان آبادی

طراح ساختار بصری: حنا نه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

